

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare Rikard Schönström
2013-05-24

Björn Holm
LIVK10

Posthat och klassmodernism

Johan Jönson, Dramaten och vänsterns kris

Innehållsförteckning

Form.....	3
Frågeställningar och syfte.....	3
Teoretisk bakgrund.....	6
Wendy Brown – postmodern vänster.....	6
Häftet för kritiska studier.....	10
Analys.....	16
Debattdikten.....	16
Ressentiment/vision.....	18
Avmaterialisering/materialisering.....	19
Individ/kollektiv.....	20
Energi/trötthet.....	22
Dramaten och debatten.....	22
Ressentiment/vision.....	24
Individ/kollektiv.....	26
Avslutande diskussion.....	30
Käll- och litteraturförteckning.....	36

Form

Frågeställningar och syfte

Under våren och sommaren 2012 rasade i Sveriges kulturmedier *klasshatsdebatten*, sedan poeten Johan Jönson läst upp en av sina dikter på Dramaten.¹ DN:s och Aftonbladets kultursidor attackerade varandra från djupgrävda skyttegravar. Som i många kulturdebatter blev polemiken ibland så hård att det var svårt att se skogen för alla träd. Men otydligheten berodde inte bara på deltagarnas stora patos. Bortom de ilska karaktärsmorden, bortom frågan om för eller emot klasshat, framkastade båda sidor vissa svårförenliga argument. Inte minst vänsterdebattörerna uppträdde med stor teoretisk variation. Där en hänvisade till Foucault pekade nästa person på Lenin. En tredje åberopade Branting.

Marxister och postmodernister slöt sig samman i opposition mot socialliberalism. Inom kort hade man kommit en bit bort från den diktuppläsning som debatten från början handlade om. Men litteraturen försvann inte i politiken: debatten visade snarare på ett pedagogiskt sätt att litteratur i vissa avseenden *är* politik. Tillsammans med sina publicerade reaktioner sa dikten (och dess uppläsning) till slut kanske något väsentligt om samhällsklimatet, eller i alla fall någonting om ambivalensen inom dagens vänster. Det är *detta någonting* jag ämnar undersöka i den här uppsatsen.²

Jag använder mig av motsättningar mellan marxismen och den postmoderna vänstern för att analysera både dikten och debatten.³ Fokus är marxismens *förhållande* till postmodernismen. De stridande uppfattningarna gestaltas i min uppsats av tidskriften *Häftet för kritiska studier 201/202* (2012), med marxistisk kritik mot postmodernismen; och postmodernisten Wendy Browns textsamling *Att vinna framtiden åter* (2008), med postmodern kritik av det kapitalistiska samhället och en skildring av vänsterns kris.⁴ Min huvudsakliga frågeställning blir alltså:

Vad kan *klasshatsdebatten* och diktuppläsningen som orsakade den säga oss om läget för dagens radikala vänster i Sverige, när det gäller den teoretiska spänningen mellan

¹ Diskussionen anknöt till en annan debatt tidigare samma år, då författaren Björn Ohlsson retoriskt frågade: "måste kulturen vara vänster?" Ställningstaganden och påståenden från de olika redaktionerna angående kulturradikalism och klasshat förstås med fördel genom att läsa in sig på denna tidigare kontext.

² Mitt intresse i frågan bottenar i att jag själv ser en krisande vänster som ett demokratiskt problem.

³ Postmodernism och marxism är självklart inte två motsatser, men jag tittar på teoretiska fenomen inom strömningarna som spänner mot varandra, till exempel materialisering/avmaterialisering.

⁴ Timothy Brennan m fl, *Häftet för kritiska studier 200-201*, Stockholm, 2012; Wendy Brown, *Att vinna framtiden åter. Texter om Makt och frihet i senmoderniteten*, övers. Henrik Gundenäs, Atlas, Stockholm, 2008.

postmodernism⁵ och marxism (exemplifierade av *Att vinna framtiden åter* och *Häftena för kritiska studier 200-201*)?

En bifråga blir:

Vilket eko hade Johan Jönsons "klasshatsdikt", och hur omformades dikten i debatten?

Man kanske kan säga att uppsatsen rör sig kring skärningspunkten mellan dikt och verklighet. Jag analyserar både debatten och dikten med hjälp av Browns teori och kritiken som läggs fram av de olika författarna till *Häftena för kritiska studier 200-201*. När jag undersöker resultaten av dessa läsningar är min egen analys *historisk-empirisk-realistisk*. Med detta menas att jag inte drar mig för att förhålla mig till världen utanför texten, eller åtminstone analysera den del av "texten" som är utanför den *bokstavliga* texten – en materiell verklighet som inte nödvändigtvis kommer till uttryck i språk. Inom litteraturvetenskapen har ett sådant synsätt mycket gemensamt med biografiska och historiska läsningar av verk. Mitt val av perspektiv kan ses som ett ställningstagande för en viss sorts diskurs, men inte nödvändigtvis för marxism. Däremot är det mycket i min uppsats som inte skulle passa i en postmodern ram: exempelvis har användbara föreställningar om dikotomier och empirisk historia ifrågasatts av många postmoderna tänkare.

Mina breda frågeställningar leder inom en C-uppsats begränsade format med nödvändighet till en sorts selektiv eklekticism, och urvalskriterier har fått skräddarsys för ändamålet. Båda mina teoretiska referensverk syntetiseras grovt. Brown läser jag med utgångspunkt i debattens och uppsatsens viktigaste ämne: individen som politisk och moralisk agent i strukturen. *Häftena för kritiska studier 200-201* läses i sin tur med utgångspunkt i Brown. Motsättningarna mellan de båda verken blir utgångspunkt för analysen. Gällande debatten har jag avgränsat mig tre av huvudaktörerna, valda på grund av deras teoretiska tydlighet och relevans för frågeställningen: Jens Liljestrand (socialliberalism), Åsa Linderborg (marxism) och Anders Johansson (postmodernism). Deras argument utreds inte fullständigt och inte heller kronologiskt, utan istället analytiskt-sammanfattande. Av relevans och längdbegränsning fokuserar jag även här främst på den moraliska-politiska individen i strukturen. Jag läser för övrigt Jönsons dikt separerad, utan att analysera den

⁵ Ordet "postmodernism" är problematiskt. Det är inte väldefinierat och används ofta vinklat för att kritisera grupper av tänkare. (Se red. "Posttänkandet i vår tid", *Häftena för kritiska studier 200-201*, s. 2-3.) Wendy Brown, mitt exempel på en "postmodern" tänkare, kallar sig själv poststrukturalist. Jag har dock valt att använda termen "postmodernism" eftersom den är bredare, och i en litteraturkontext inte lika tyngd av metodologi som poststrukturalism (och dekonstruktion). Mitt val är alltså främst gjort av praktiska-pedagogiska skäl, och är inte i sig ett ställningstagande mot distinktioner mellan poststrukturalism och postmodernism. Jag avgränsar mig till att med "postmodernism" här syfta på de teoretiska ingredienser som förekommer hos Brown (först och främst diskursanalys och avhistoricering).

diktsamling där den först publicerades. Uppsatsens ämne är ju diktens uppläsning på Dramaten – en kontext som också diskuteras i slutavsnittet.

Vid två tillfällen använder jag teoretiska begrepp som inte nyttjas av någotdera av de två verken ovan; jag hänvisar till Étienne Balibar och Louis Althusser en gång var. När så sker skrivs det explicit ut i brödtexten med förklaring.

Slutligen ett par ord om uppsatsens disposition. I *Teoretisk bakgrund* redogör jag för de viktigaste ståndpunkter som intas av Wendy Brown och undersöker dem utifrån en sammanfattning av kritiken i *Häftet för kritiska studier 200-201*. I nästa avsnitt, *Debattdikten*, analyserar jag dikten utifrån vad som står i *Teoretisk bakgrund*. Därefter följer en analys av *Dramaten och debatten*. Slutligen knyter jag ihop trådarna i *Anslutande diskussion*.

*

Kommentar angående uppsatsens notapparatur

Uppsatsens notapparatur är omfattande; källäget är komplicerat och anslaget så brett att vissa viktiga nyanser skuffas åt sidan. Jag hoppas att noterna ytterligare kan klarlägga en del av de snåriga tankar som uppsatsen behandlar. Men här ska både exemplifierande citat, nyanserande kommentarer och “rena” referenser få plats. För läsvänlighetens skull har jag därför försökt att minimera antalet “döda” noter utan ny information. På två ställen leder det till något okonventionella källhänvisningsmetoder:

1. När jag sammanfattar Wendy Brown skriver jag ut “rena” sidhänvisningar i parentes. Alternativet hade varit ett gytter av förvirrande, repetitiva referenser; boken består av olika artiklar. För en lista på artiklar i boken med respektive sidnummer angivet, se litteraturlista eller fotnot sju. Samma metod appliceras på *Häftet för kritiska studier*, med den skillnaden att jag där skriver med författarnamnet i parentes.

2. I debattanalysen skriver jag ut vilken artikel huvuddebattörernas påståenden kommer från inom parentes. Detta enligt de förkortningsnamn som myntas i fotnoterna på sidorna 23 och 24, även återgivna i litteraturlistan. Dessa referenser hade annars tagit otillbörligt mycket plats.

I resten av notapparaten följs SOL-centrums riktlinjer för litteraturvetenskapliga C-uppsatser.

Teoretisk bakgrund

Att vinna framtiden åter består av fem artiklar skrivna av Wendy Brown mellan 1992 och 2002, samt en intervju med författaren.⁶ Artiklarna diskuterar identitetspolitik, rätt, moralism, feminism och nyliberalism.⁷ Min text ska sammanfatta det relevanta för debatten och Jönsons dikt. Därför tar jag bara fasta på det hos Brown som rör *det politiska subjektet* i samtiden och *vägen framåt*. Med andra ord undviker jag att gå in på hennes tankar om kontemporär rättsdiskurs, feminism och USA.

Häftet för kritiska studier 200-201 (hädanefter benämnd *Häftet*) är en tidskrift med tio artiklar av olika författare. Här finns specifik kritik mot enskilda postmoderna filosofer, men också mer generell sådan. Jag fokuserar på numrets tre huvudartiklar. Jan Rehmann tar upp några problematiska gemensamma nämnare för postmodern politisk filosofi med utgångspunkt i Gilles Deleuze och Michel Foucault; Timothy Brennan attackerar de italienska postmoderna tänkarna; Göran Fredriksson ger sig på Fredrika Spenglers deleuzeinspirerade läsning av Nietzsche.⁸ Kritiken mot postmodernitetens politiska analys är ett övergripande tema hos dessa författare. Jag kommer att extrahera generella poänger ur deras kritik mot specifika postmodernister, och göra ett sorts schema av det i tidningen som bär relevans för debatten och dikten.

Wendy Brown – postmodern vänster

I *Att vinna framtiden åter* gör Wendy Brown ett försök att förklara vänsterns nuvarande svåra position. Hennes utgångspunkt är att radikal vänster traditionellt inte sysslar med situationsbunden kritik: medan högern är mer specifik är vänstern traditionellt allomfattande och systemkritisk (s. 99).⁹ Här

⁶ Mitt val av Wendy Brown som exempel på postmodern vänster kan förvisso ifrågasättas. Hon är aktuell (*Att vinna framtiden åter* publicerades 2008), och hon skriver specifikt om vänsterns tillbakagång. (Samma skäl kan anföras för att motivera valet av *Häftet för kritiska skäl 200-201*.) Men en stor del av hennes arbete kritiserar *identitetspolitiken*, som ju ofta anklagas för att vara just postmodern, eftersom den är på samma gång långtgående socialkonstruktivistisk och i någon mån relativistisk. Hon angriper den dock på postmodern grund: hennes huvudsakliga inspirationskällor är Nietzsche (à la Deleuze), Foucault, Marcuse, uppblandade med modernisterna Marx, Weber och Freud. Hon kallar sig själv poststrukturalist.

⁷ Wendy Brown, *Att vinna framtiden åter*. Artiklarna är: "Att hålla fast vid sin skada" (s. 33-70), "Rättens paradoxer", (s. 71-96), "Moralism som antipolitik" (s. 97-134), "En fri feminism: revolution, sorg, politik" (s. 135-168), "Nyliberalismen och den liberala demokratins slut" (s. 169-206), samt "Intervju med Wendy Brown" (s. 207 ff).

⁸ *Häftet för kritiska studier 200-201*: Jan Rehmann, "Deleuze och Foucault. Postmodern nynietzscheanism dekonstruerad."; Timothy Brennan, "Agamben, Hardt och Negri. Imperiets nya kläder"; Göran Fredriksson, "Drabbad av Nietzsche, fångslad av Deleuze". Förutom de artiklar jag använder mig av finns också en artikel signerad redaktionen som angriper en av klasshatsdebattens deltagare Anders Johansson: Red. "Tummrullarna anfaller" [sic].

⁹ Ett exempel i svensk kontext skulle kunna vara Moderaternas vallöften om "1000 kronor mer i plånboken", medan Vänsterpartiet samtidigt fokuserade på strukturer som kvinnoförtryck och klassklyftor. Men det Brown ytterst menar är att vänstern traditionellt velat *ersätta systemet som skapar strukturerna*. Det här förhållandet

ligger grundproblemet: idag är det nästintill omöjligt (för alla) att tänka visionärt, bortom nuvarande samhällsordning (151). Världskapitalismen är så hegemonisk och konsoliderad att den knappt går att ifrågasätta. Vänsterns hopp har därmed grusats av ett förlorat slutmål, en förlust som är svår att sätta fingret på, men som hör ihop med en tappad tro på modernitet och historien som ett linjärt förlopp präglad av positiva framsteg (62).

Kommunismens misslyckande, förintelsen, globaliseringen, nyliberalismens framfart och den poststrukturalistiska kritiken har alla bidragit till denna känsla av maktlöshet (100-101, 145-146). (Brown använder genomgående termen poststrukturalism istället för postmodernism.) Moderna strävanden har förlorat, både som tanke-system och som praktik. Vänstern sörjer "kroppen av ett förlutet som inte helt har dött" (148). Det finns inte längre något gemensamt utopiskt projekt, utan man sysslar med identitetspolitik i olika former – till exempel mångkulturalism och icke-socialistisk feminism (102).¹⁰ Man erkänner dock sällan att en universell emancipation ter sig fullkomligt orimlig, utan hänfaller istället till vrede och moralism. (Att jag använder ordet "man" så flitigt beror på att Brown inte tydliggör exakt vilka som åsyftas inom vänstern; hon talar om en bred tendens.)

Ett nyckelbegrepp är just *moralism*. I sin teori placerar Brown moralismen (som ism) väldigt långt ifrån moralen själv (106). Medan moraliska visioner entusiasmerar är moralistiska istället förebrående. Moralismen är "nihilism [förklädd till] en rättfärdig politisk princip", en sorts hämndtaktik att använda då moralen har trivialiserats (108). För den nutida radikala vänstern har moralen blivit förlegad, obsolet. För att efterlysa moral krävs det nämligen att man "i viss mån" förespråkar universalism, någonting som post- och antihumanistiska tänkare "ställer sig tveksamma till" (113).

Tron på verkligt moraliska visioner försvåras också av att moralen betraktas som i motsatsförhållande till makten (114-115). Historien har visat oss att historien själv, politiken och naturen är oberäkneliga maktspel, och att "rättfärdighetens politik [riskerar att] framkalla motsatsen till [dess avsikt]" (114).¹¹ Vänstern föraktar det politiska spelet, eftersom den inte tror på sig själv vid makten. Moraliserande handlingskrav är symptom på handlingsförlamning, som en "hysterisk

beror rimligtvis på vem som har makten: i ett kommunistiskt system hade det kanske varit högern som pratade strukturer.

¹⁰ Det bör väl sägas att Browns kritik i det här avseendet är enklare att applicera på USA än Sverige, även om tendenserna till fragmentering finns här också. När vi diskuterar rasism diskuterar vi sällan klasspolitik. När vi diskuterar kön diskuterar vi inte ras, och sällan klass. Klass, ras och kön är tre *separerade* identiteter med egna politiska agendor. Akademiskt intersektionella perspektiv syns sällan i den politiska debatten.

¹¹ Åter är det svårt att veta exakt vilken "rättfärdighetens politik" Brown syftar på, specifikt hänvisar hon till Machiavellis insikter och ingenting konkret. Men vi kan applicera resonemanget på exempelvis Sovjetunionen, Kina, västerländska inventioner i tredje världen, idel frihetskrig som lett till krigsförbrytelser, etcetera.

täckmantel” (118).¹² Emancipatoriska strävanden blir reaktionära dito. Man försöker reglera diskursen istället för att förändra den, erbjuder disciplinering och lindring istället för omvälvande alternativ (143).

För att beskriva detta använder Brown Nietzsches begrepp *ressentiment*, “de svagas triumf som svaga” (53). Ressentimentet är hämndlystenheten, den förtrycktas upptagande av förtryckarens diskurs, viljan att hämnas med förtryckarens egna “regler”. Dagens vänster är enligt Brown fylld med sådant *ressentiment*, då den inte har något gångbart alternativ till dessa “regler”. Men det gäller inte bara vänstern. Nästan hela världen ”sjuder av *ressentiment*”, på grund av kapitalismens inneboende paradoxer – till exempel mellan universalism och individualism – som omöjliggör det självförverkligande som utlovas (59). Vänsterns *ressentiment* är bara *en sorts* *ressentiment* bland många inom det kapitalistiska samhället.

Svårigheterna att tro på visioner hör ihop med en avpolitisering av samhällsordningen. Brown hävdar att västvärldens “jag” och “stat” blivit politiskt neutrala begrepp. Avpolitiseringen gör det svårare att erkänna skillnader som politiska – istället vaktas individuella “särintressen” inom rådande diskurs (37-40). Vänstern upplever inte politisk solidaritetsgemenskap, trots att man *vill* tillhöra. Resultatet blir att man sätter likhetstecken mellan positioner och identiteter (126). Exempelvis mångkulturalismen lever på skillnaden själv och presenterar sällan projekt för att befria från förtryck. Att “vara” någonting blir att “tänka som” någonting. Identitetspolitiska institutioner är enligt Brown konservativa: de essentialiserar identiteten och naturaliserar gränserna, samtidigt som de banaliserar strukturerna (121). Minoritetsgrupper vill “släppas in” i det borgerliga medelklassidealet. Därmed accepterar de dess grundläggande struktur som opolitisk och naturlig, samtidigt som de omdefinierar sin emancipation till att omfatta borgerliga ideal (47-52). Istället för att angripa problemets rot moraliserar man, kräver kompensation *inom* problemet.

Brown beskriver alltså fenomen som kvotering som potentiellt kontraproduktiva. De implicerar ju att staten skulle vara verkligt demokratisk – att den skulle kunna förändra diskursens grundvalar inifrån. Staten blir då en avpolitiserad “förälder”. Radikal konst är med ett sådant synsätt inte längre subversiv, utan bör istället vara subventionerad (123).¹³ Moralismen blir oavsiktligt bakåtsträvande, politisk korrekthet. Politisk korrekthet vill konservera, och är enligt Brown inget annat än en sorts konservatism. Åsikter utanför den etablerade politiken kan därmed framstå som

¹² Hysterisk i bemärkelsen desperat.

¹³ Ett utmärkt exempel är Jönsons våldsamma dikt, som alltså lästes upp på Sveriges största statsfinansierade scen. Andra exempel kan vara friväggar för grafitti, punkens och hiphopens kommersialisering, etcetera.

“ärligare” eftersom de är i diskursiv motsättning till maktsfären. Genom sådana glasögon förklaras enkelt främlingsfientlighetens och fundamentalismens sentida framgångar.

Samtidigt består de systematiska ojämlikheterna – i könsmaktsordningen, klasskillnaderna, rasismen, imperialismen – och oförrätten upprepas ständigt. Det förtryckta subjektet institutionaliseras i intresseorganisationer. Brown menar att en tydlig identitetsbild krävs för vissa politiska anspråk, men ointetgör intellektuell öppenhet och progressivitet. Tydligt avgränsade identitetsbilder essentialiserar historiska konflikter, gör identiteten till en fast skillnad med fasta intressen, och stärker därmed nuvarande ordning (127-131). När man är på defensiven accepterar man spelreglerna. Istället för att måla upp radikala alternativ staplas bevis för oförrätten. De förtrycktas intressen kan inte försvaras inom rådande diskurs, då maktens effekter har essentialiserats. Eftersom de är effekter kan de inte uttrycka orsaken.

*

Brown skissar också upp vad hon anser är en möjlig väg framåt. Kort sagt handlar det om att agera i motsats till att reagera. Det gäller att inte avhistoricera, moralisera, avpolitisera. En genomtänkt politik är öppen för invändningar och kan inte kodifieras som sanning. Moralen kan ena, medan moralismen forcerar och tillrättavisar isolerade positioner. Moralismen är enligt Brown i själva verket antidemokratisk.

Men Brown anser att Nietzsche inte skiljer tillräckligt mellan affirmativa och repressiva projekt. En demokratisk, reaktiv moral kan vara politik, såsom hos Mahatma Gandhi och Martin Luther King, där den självmedvetna rättfärdigheten blev en maktform (111-113). King och Gandhi hade inte ressentimentets slavmoral, snarare förde de positiva moraliska strider som var demokratiska, strukturinriktade, icke-personliga och relativt öppna. I deras rörelser var övertygelsen den gemensamma nämnaren, inte förtrycket, och de klandrade inte, även om de går att kritisera för sina begränsningar och sin kontextfrihet (113).¹⁴

En logisk konsekvens av Nietzscheläsningen vore kanske att upphöja glömskan till dygd, då minnet forcerar fram ressentiment. Men också här bryter Brown med Nietzsche, “vars diagnoser ofta är bättre ställda än politiskt gångbara” (68). Han är alltför individualistisk och pessimistisk angående det politiska samtalet. Brown föreslår istället att försöka förskjuta de politiska uttrycken, att säga “jag vill detta för oss” istället för “jag är” – att lära sig läsa “jag är” på ett nytt sätt,

¹⁴ Så här skriver Brown (s. 113): “Detta bör dock inte hindra oss från att kritisera [Kings och Gandhis]oreflekterade anknytning till humanismen – deras anammande av den universella individen, till och med individen i dess innersta väsen, deras underlåtenhet att uppmärksamma kulturella skillnader och deras åsidosättande av det politiska livets historiskt kontingenta, kontextbundna natur.”

dekonstruerat och inte fast, och på så sätt ersätta varats med viljans språk (70). Vänstern bör återgå till det “expansiva ögonblicket”, den “agonistiska skådeplats[en]” för “diskursiv kamp”, där man kämpar *om* diskursen istället för *inom* den (71).

För att detta ska kunna ske på ett trovärdigt sätt måste man skilja teori från politik, och inte låta teorin smutsas ner av politiska överväganden (214). I nuläget smittas moraliserandet mellan intellektuella och politiska grupper (133). Brown vill befria det politiska livet från moralism och det intellektuella livet från det dåliga samvetet. Inom vänstern finns det visserligen vissa som vill återuppliva universalismen, som skyller på postmodernismen och identitetspolitiken som har besvärliga krav och motsättningar. Brown anser dock att en sådan hållning är reaktionär och moraliserande: det går inte att bortse från universalismens förtryckande natur, dess historiska fiasko (117).¹⁵ Det ska alltså till en moralisk vision som inte är universalistisk.¹⁶ Hos dagens vänster finns en tendens att satsa på det man ser som möjligt inom rådande diskurs, och därmed tappar man initiativkraft. Revolutionen var vacker så länge allt var möjligt, men ful när den våldsamt krävde makt (166). Brown anser att vi måste “befria oss från revolutionen”, återta den revolutionära andan och viljan till makt och samtidigt ta bort den schemalagda praktiken (167).¹⁷

Häftet för kritiska studier

I *Häftet* läggs flera övergripande problem fram som kännetecknande för postmodern politisk teori. Andra teoretiker än Brown tjänar som exempel. (Brown nämns inte.) Jag kommer här att extrahera specifik kritik i sex punkter, och sedan applicera dessa på *Att vinna framtiden åter*. Min “sammanfattning” av tidskriften blir därmed i själva verket en långtgående, abstraherande analys.

¹⁵ Vad Brown anser om marxismen får vi reda på i ett citat (s. 117): “En kollega till mig frågade nyligen en disputant: ‘Om den poststrukturalistiska teorin inte kan tala om för oss vad vi ska värdesätta och vad vi ska kämpa för, vilket värde kan den då rimligen ha för det politiska tänkandet?’ Men vad min marxistiska kollega fällde tårar över tycks ha varit inte det politiska tänkandet, utan en politisk *doktrin* som själv vilar på osäker grund. Och vad han moraliserade över tycks ha varit provisoriska politiska uppfattningar som inte gör anspråk på fullständighet och som kan förkastas i god demokratisk ordning.”

¹⁶ I “Nyliberalismen och den liberala demokratins slut” ger Brown sina tydligaste implikationer om vad vänsterns vision borde innehålla (s. 206): “Vänsterns rättvisevision skulle innehålla en idé om folkmaktens praktiker och institutioner, om en någorlunda jämlik fördelning av ekonomiska tillgångar och ett någorlunda jämlikt tillträde till institutionerna, om en ständig granskning av alla maktformer, sociala, ekonomiska, politiska, till och med psykiska, om ett långtidsperspektiv på den ickemänskliga naturens bräcklighet och ändlighet samt om vikten av både meningsfull sysselsättning och människovänliga platser där folk kan leva ett gott liv.” Konkretare än så blir det aldrig.

¹⁷ Browns aversion mot politiska scheman är alltså helt explicit. Till exempel (s. 167): “En radikal demokratisk kritik och utopisk fantasi som inte är säker på sina framtidsutsikter eller ens på vilka metoder och medel som förändringen kräver, som inte tycks veta vad dess föreställda subjekt är förmögna till – detta verkar vara det vänsterpolitiska medvetande som kan ge vår sorg ett produktivt postrevolutionärt uttryck.”

Här reduceras också de individuella artikelförfattarna – Jan Rehmann, Göran Fredriksson och Timothy Brennan – och deras idéer till en övergripande helhet som jag själv har skapat. Därför kan följande stycke inte ses som en resumé av tidningen – det är snarare ett schema över vad *jag* har funnit relevant i den gällande Wendy Brown. När jag sedan refererar till detta kallar jag min sammanställning *Häftenschemat*, för att understryka att det är mitt schema och inte tidningens författare som åberopas.

Min numrering i schemat ska inte läsas hierarkiskt. Löst kan den förstås som en orsakskedja, men den skulle lika gärna kunna sorteras på annat vis, med andra “honor och ägg”.

*

Häftenschemat.

1. Essentialisering av makten eller diskursen. Både Fredriksson och Brennan visar i sina texter hur *makten* hos postmoderna teoretiker ter sig odefinierbar och oförståelig (Fredriksson, 66; Brennan, 16, 21). Makten kan jämföras med en kraft bortom mänsklig kontroll, makten är *en gud*. Detta är en effekt av att man avessentialiserar allt annat – kvar blir bara en makt som styr och essentialiserar, bakom “verkligheten”. Hos Wendy Brown finner vi flera passager som uttryckligen avvisar försök att förstå makten till fullo som omöjliga. Faktiskt blir det omöjligt att förstå makten *överhuvudtaget*, förutom som en allomfattande, oberäknelig faktor.¹⁸ Det blir också svårt att analysera *staten*, då den bara ses som en sorts inkarnation eller effekt av en värdering utan ledning.¹⁹ Samma sak kan sägas om ekonomin. Både staten och ekonomin *mystifieras*.

2. Avmaterialisering av sociala relationer – reduktionism. Postmoderna tänkare har enligt Rehmann en tendens att analysera ickemateriella förhållanden (Rehmann, 11). Sällan behandlas de materiella villkor som omger de tänkande kropparna. Istället tittar man på språkbruk och tankesystem, utan att relatera dessa tillräckligt till den materiella verkligheten. (Ibland beror undfallenheten på att man överhuvudtaget ifrågasätter den materiella verklighetens existens.) Detta är en vanlig effekt av diskursanalys. Det är talande att Wendy Browns exempel uteslutande rör

¹⁸ I sin bok “medger” Brown detta lite varstans. Till exempel (s. 142): “[...] eftersom de politiska, ekonomiska och sociala krafterna är utspridda, vilket gör samhällets styre obegripligt, kanske existerar det inte.”

¹⁹ Göran Fredriksson, s. 66., kritiserar den postmoderna omläsningen av Nietzsche för detta. Andra exempel på sådan icke-empirisk grund finns enligt Brennan i *Imperiet*. Timothy Brennan skriver exempelvis på s. 41: “Det är hög tid att idéhistorien systematiskt tar upp demoniseringen av den alltid brottsliga “staten” i kulturteorin – en stat som vanligen framställs som en ontologisk kategori snarare än en lokalt varierad eller motsägelsefull struktur – vilket leder till en allvarlig sammanblandning av antikapitalistiska positioner av vänster- respektive högerkaraktär” (Se även s. 16, s. 21, s. 28-29.) Brown, inspirerad av Foucault, vill i artikeln “Nyliberalismen och den liberala demokratins slut” inte undersöka styrningen, utan istället visa hur styrningen i sig styrs – med andra ord hur diskursen reglerar styrningen, okontrollerbart, utan att någon speciell behöver styra den. (s. 172-173, s. 207.)

attityder, tankegångar, argument, yttranden, skrifter, juridik, etcetera. Politik reduceras till text. De materiella aspekterna av förtrycket tas knappt upp: de ses som sekundära.

Därför avstår Brown och andra posttänkare från att dechiffrera skillnaden, antagonismen och paradoxerna mellan olika samlevande diskurser, vilket leder till ett anammande av förtryckarens diskurs som den “enda” – vari det finns paradoxer (jämför punkt ett). För att avnaturalisera identiteten måste man nämligen visa att det finns en “naturlig” identitet. Avnaturaliseringen blir på så sätt en avmaterialisering; en generalisering om av vad den “naturliga” identiteten är (Rehmann, 11). Jämför med Browns tal om att “släppas in” i den borgerliga normen.

Brown använder ressentiment som ett universellt begrepp. Därmed förutsätter hon att de förtryckta genom ressentimentet skulle få samma referensramar, samma diskurs som förtryckaren, oberoende av materiell verklighet. Här ser vi hur det politiska reducerats till universella *begär* (Brennan, 22-23). Enligt Rehmann bortser en sådan universell syn från att de förtryckta och förtryckaren har antagonistiska sociala perspektiv (Rehmann, 10). Makt blir *i sig* förtryck, härskande – inte förmåga att agera.²⁰ Rehmann menar att de förtryckta har ett annat perspektiv, det vill säga en vilja till *en annan sorts makt* (Rehmann, 10).²¹ Kampen står då alltid *om* diskursen.²²

3. Oklara definitioner, otydliga avgränsningar och medvetna mångtydigheter. Brennan menar att det tillhör postmodernitetens grundvalar att peka på paradoxer samtidigt som man utnyttjar dem som retorik (Brennan, 37). I annat fall urholkas det paradoxala i argumentationen och logiken faller platt. Brown föreslår att man ska försöka “utnyttja rättens paradoxer”, genom att med omdefinieringar av exempelvis ordet “människa” (såsom gjordes av kvinnorrörelsen i sin strävan efter rösträtt) och andra begrepp förändra rättens innebörd (Brown, 97). Men även Browns argumentation vilar på en del svåröverkomliga paradoxer: hon förnekar existensen av annat än situationsbundna sanningar samtidigt som hon målar upp väldigt tydliga “universella” sanningar om makt, diskurs och moralism. Hon vill bli av med moralismen, men denna framstår till slut som allt som tar ställning *mot* någonting istället för *för*. Men är inte ställningstaganden “för” någonting också “mot” någonting annat? Uppstår problemet bara när man är “mot” någonting utan att ha tillräckligt

²⁰ Som ett exempel på en sådan reduktionistisk syn tar Rehmann (s. 10) upp Deleuzes sammansmältning av Nietzsche och Spinoza. Att byta ut ideologibegreppet mot diskursbegreppet (som Foucault eller Brown) leder enligt Rehmann till att man bortser från de sociala positioner som är inneboende i kunskap och olika diskurser.

²¹ Postmoderna omläsare av Nietzsche talar ofta om ett tudelat “vilja till makt”-begrepp, där den ena sidan av myntet är affirmativ och den andra disciplinär. Men där Brown ser det affirmativa som en helt annan diskurs kan Rehmann (s. 10) med andra ord se en affirmativ vilja till makt inom vissa delar av rådande diskurs.

²² Begreppet *immateriellt arbete*, som också kan ses som en sorts avmaterialisering, diskuteras inte av Brown – i *Att vinna framtiden åter* diskuteras inte arbetet alls. Detta är annars ett vanligt ämne för postmodern diskussion, i *Häftan* behandlat av både Rehmann och Brennan.

klart för sig vad man är “för”? I så fall är det inte svårt att kalla Brown själv för moralist (se punkt fem och sex i detta avsnitt). Eller är pratet om moralism bara en fråga om retorik?²³

Kanske att Brown vill upprätta någon sorts skala mellan mer positiva och mer disciplinära projekt, men isåfall är det helt implicit. Att bortse från förtryckets materiella orättvisor och fokusera på övertygelsen – att diktera diskursen relativt fritt – är ju bara totalitära makthavare förunnat. (Det här är ett centralt problem som kommer att diskuteras vidare angående klasshatsdebatten.) Browns ressentimentbegrepp går alldeles utmärkt att applicera på hennes egen ickemoralistiska diskurs, och så vidare. Ergo: rätt uppenbara paradoxer möjliggörs genom betydelseglidningar och vaghet.²⁴ Nyckelbegrepp som “makt”, “vänstern”, “de förtryckta”, “förtryck”, och “progressiva krafter” definieras bara indirekt genom senare exempel och aldrig i någon explicit form. Med andra ord är det omöjligt att räkna ut med precision vad hon menar.²⁵

4. Teoretisk eklekticism och ahistoricism. Postmoderna tänkare tenderar att “omläsa” andra teoretiker och omdefiniera deras begrepp, som man exempelvis gjort med Thomas Kuhn och Nietzsche. (Just omläsningen av Nietzsche är kanske det som får mest utrymme i hela Häften. Hela Rehmanns och Fredrikssons artiklar har nynietzscheanismen som måltavla, och Brennan nämner den också.) Med Rehmann ser vi att kritiken fylls av avpolitiserade allegoriska tolkningar, som i exemplet *ressentiment* (Rehmann, 8).²⁶ Posttänkarna beaktar inte den historiska kontext som skapat teorierna, men lånar samtidigt den teoretiska auktoritet som förknippas med tänkarna.

Och det är sällan bara *en* tänkare. Filosofihistorien är ett sorts smörgåsbord där man kan plocka fritt för att passa ändamålet (Brennan, 37).²⁷ Även om det i teorin går att lappa ihop och

²³ Rehmann menar just detta (s. 6). Att “postmodernistiska teorier [...] givit upphov till olika slag av hyperradikal retorik samtidigt som de har försvagat de analytiska grundvalarna för en seriös kritik av klass- och könsförtryck.”

²⁴ Ta till exempel begreppet universalism, som måste omdefinieras för att inte innefatta stora delar av hennes egna texter. Även en filosofi som går ut på det undantagslösa förkastandet av universalismen är onekligen universalistisk. Hos Brown får ordet en uteslutande moralisk klang.

²⁵ Brown är dock sporadiskt väldigt tydlig med vissa definitioner som behövs för den egna analysen, exempelvis gör hon i texten om USA:s politiska glidning mot nyliberalism tydliga distinktioner mellan olika sorters liberalism och nyliberalism. Att definiera vänstern tydligt på samma sätt hade kanske gjort det svårare att ro argumentet om moralism säkert i land. I intervjun får vi till exempel veta att Brown anser att Frankrikes socialistparti är nyliberaler. Enligt Timothy Brennan i *Häften* är ett sådant grepp högst medvetet. S. 29, om *Imperiet*: “Dess rundmålning över samtidens politiska beskaftenhet tillskriver tvetydigheten dygden att vara ‘teoretisk’. Fördelen med denna överlägsna självsäkerhet är att man kan göra allmänna deklarationer som därefter kvalificeras med vaga gester och generösa antydningar.” Fredriksson är inne på samma sak (s. 61).

²⁶ Fredriksson (s. 63) säger att begreppet ressentiment eller slavmoral är en frukt av Nietzsches hat mot kristendomens moraliska medlidande, den spirande demokratin och socialismens solidaritetspolitik. Med andra ord är det egentligen en kritik mot mänsklig sympati och egalitarism, som Brown läser om till att upprätthålla mänsklig kyla i form av egocentrisk kapitalism.

²⁷ Brennan (s. 37) härleder denna tendens till Guattaris och Deleuzes anti-vetenskapliga metodologiska eklekticism.

omdefiniera filosofer på det här viset görs det sällan explicit, vilket leder till en otydlighet i fråga om gränserna mellan de olika teoretiska rönen, då de sällan – om någonsin – är fullkomligt förenliga. I Browns teorier är det ibland inte helt lätt att urskilja vad som är Freud och Weber, Foucault och Marx, och vem som ska appliceras var tycks vara rätt godtyckligt. Brown tar själv upp problemet i bokens avslutande intervju. Hon säger att hon tenderar att göra “flera analyser” istället för en enda (Brown, 217-218). På grund av relativism behöver inte dessa olika perspektiv rangordnas.

Till slut uppstår två paradoxer som är mycket svåra att försvara på annat sätt än genom att se paradoxen som ett självändamål. Som Brennan säger: man hävdar en stringens och kontinuitet som man inte äger, och samtidigt som man motsätter sig historicism så historicerar man – försöken att avhistoricera författare blir därmed snarare en omhistorisering och kanske till och med revisionism (Brennan, 23, 40).

5. Relativism. Följaktligen leder postmodern teori till en aversion mot allt som skulle kunna betraktas som *sant* – “sanningen” vore ju dessutom en förtryckande diskurs (T ex Fredriksson, 55). Inte minst sätter man sig emot användbar dialektik, vilket Rehmann påpekar (Rehmann, 7). I någon mån har posttänkarna därmed tappat tron på en sammanhängande tolkning, eftersom de vill ställa sig *över* tolkningen – istället skapar man produktiva och nyskapande läsningar (Fredriksson, 67).²⁸ Relativismen leder dock ofrånkomligen till en sorts handlingsförklaring när det gäller lösningar (Brennan, 17). Brennan hävdar att det i USA:s postmoderna teoretiska landskap inte finns någon reell skillnad mellan motstånd och konformism (Brennan, 18). Kritiken går att applicera på Brown, en amerikan som kommer med förslag om visioner utan planering, teori utan praktik, revolutionär “anda” utan praktik. En vanlig effekt av sådana teorier är att man upphöjer individuell vägran som ett substitut för kollektiv organisering (Brennan, 22, 29).²⁹ I slutändan får man en sorts (ofrivillig?) enbart retorisk anarkism (Brennan, 20, 32). Därmed blir postmodernismen en medlöpare till kapitalismen – inte minst eftersom man har accepterat kapitalismens idéer om den “heliga” individen och subjektiviteten (Brennan, 35).³⁰ Brennan kallar vad som uppstår för en sorts “konservativ ultravänsterism” (Brennan, 36).

²⁸ Fredrikssons ord (s. 67) är hårda: “Om man helt enkelt *utgår ifrån* att världens identitet inte kan bestämmas för att den är oändligt mångfaldig och oavbrutet föränderlig (hur nu nietscheanerna kan veta det), så lämnas inget som helst utrymme för intellektuell analys och diskussion om till exempel det ekonomiska systemets, den sociala strukturens, statsapparatusens eller politikens karaktär och utveckling.”

²⁹ Ett intressant nutida exempel på denna vägransinriktade revolutionära anda utan praktik är Occupy-rörelsen.

³⁰ Inte minst ser man detta i dagens utbredda och mäktiga identitetspolitik, som Brennan skriver om på s. 24-26. Brown ogillar identitetspolitik, men utgår hela tiden från en utpräglad relativ individualism, även i sina visioner. *Alla* är förtryckta i ressentimentet, på sitt eget sätt. Och denna sorts individualism tycks enligt Brennan (s. 16) vara

6. Teoretisk trötthet, kopplad till handlingsförlamning. Fredriksson hävdar att den postmoderna kritiken av den moderna traditionen är så rutinartad att posttänkarna knappt orkar upprepa den längre (Fredriksson, 56; Brennan, 36). Browns teorier utger sig för att vilja förmedla revolutionär energi, men om den finns måste den förbli latent och återhållen. Detta eftersom det inte finns någon vision. Hennes ordval i talet om det moderna fiaskot är också bara sammanfattande, konstaterande, upprepande. Och samtidigt som hon hävdar att detta fiasko är en hämsko på vänstern i allmänhet får jag intrycket att det är en hämsko på hennes egen teori, ett slags ok den måste bära: kanske till och med en självuppfyllande profetia.³¹ Den visionslöshet hon anklagar resten av vänstern för går med enkelhet att se hos henne själv.³²

*

Sammanfattningsvis kan man säga att postmodernismen i *Häftet* anklagas för att vara antiintellektuell då den av flera av anledningarna ovan är *transcendent* – det vill säga i princip religiös, såtillvida att flera av dess grundpremissor saknar (och måste sakna) empirisk förankring (Fredriksson, 67). Paradoxen i sig blir en religiös tro, eller som Brennan säger: “man tar tillbaka just det man påstår eftersom man hela tiden hävdar vad man inte tror på. Detta är ett grunddrag hos dagens vänster-höger-blandning.” (Brennan, s. 37.)

Det ska dock sägas att författarna i *Häftet* ger postmodernismen beröm för ett fåtal saker. Till exempel medger Brennan att man har understrukit vikten av politisk retorik på ett nytt, sprängkraftigt sätt (Brennan, 19; Rehmann, 13). Vad sägs om att omdefiniera ordet “frihet”? Och precis som Brown ser Brennan potentialen i att utnyttja kapitalismens retoriska motsägelser, som motsättningen mellan teoretisk egalitarism och ekonomisk ojämlikhet (Brennan, 24).

anledningen till att postmodern kritik blivit så omfamnad av det populärkulturella etablissemangen, som recensenter på stora dagstidningar.

³¹ Indirekt gör hon ju också ett sådant erkännande genom att lista det poststrukturalistiska genombrottet som ett av de sista dråpslag de moderna visionerna utstod under slutet av 1900-talet. Timothy Brennan, s. 20., om *Imperiet*: “De villkor som de pekar på, när de deklarerar behovet av en teoretisk brytning med det förflutnas begreppsmässiga modaliteter och telos, är just de villkor som de själva bidrar till att skapa genom den hypnotiserande diagnos de slagit fast i förväg.”

³² I ett talande stycke redogörs för nuvarande situations hopplöshet: “Men om inte statssocialismen är något att sträva efter, vilket den aldrig var i den revolutionära drömvärlden, vad ska då träda i dess ställe? Världssocialismen? I så fall organiserad av vilka centraliserade globala krafter? Självstyrande och samverkande byar? I vilken drömvärld då?” Wendy Brown, “En fri feminism: revolution, sorg, politik”, s. 150.

Analys

Debattdikten

Måndag den 23 april 2012, mellan 18.10 och 19. Dramatens marmorfoajé, Nybroplan, Östermalm. Temakväll om klass med poesiuppläsning, teater och diskussion.³³ Det var här Johan Jönson – född 1966, dramatiker, poet, diversearbetare – läste upp en dikt ur sin 795 sidor långa diktsamling *Efter arbetschema*, utgiven sex år tidigare på Albert Bonniers förlag, Sveriges största förläggare av skönlitteratur.³⁴ Den upplästa dikten möttes av jublande applåder.

Sedan debuten 1992 med diktsamlingen *Som samplingsdikter* har Jönson gett ut fjorton till, utöver sitt arbete med monologer för den vänsterradikala teatergruppen *Teatermaskinen* (bildad 1997).³⁵ Efter succén med *Efter arbetschema* har han fått fyra tunga utmärkelser.³⁶ Sina framgångar beskriver han som en effekt av att konkurrensen knappt existerar: arbetarvardagen är ”underexploaterad” inom svensk poesi.³⁷ Att Jönson läser dikten på Dramaten, Sveriges nationalscen för talteater, visar hur han tillhör Sveriges poetiska etablissemang.

Jönson hade år 2006 25 års erfarenhet av låglönearbete: inom industri, vård och psykiatri.³⁸ *Efter arbetschema* består bland annat av skenbart självbiografiska utsagor om de tuffa arbetsvillkoren på olika arbetsplatser poeten haft. Han saknar universitetsutbildning³⁹, men genom sin poetroll har han ändå flera identiteter samtidigt: en gammal marxist skulle kunna säga att han står med huvudet i överbyggnaden och benen i basen. I detta är Jönson kanske ett postmodernistiskt standardexempel på en splittrad och komplex individ, inte minst som denna jagets mångsidighet också gestaltas i

³³ Okänd skribent, ”En fråga om klass,” *Dramaten*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.dramaten.se/Dramaten/och/En-fraga-om-klass/> 2013-03-29.

³⁴ Okänd skribent, ”Om förlaget”, *Albert Bonniers Förlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.albertbonniersforlag.se/Om-forlaget/> 2013-09-29.

³⁵ Lena Jordebo, ”Poeten som skyfflar skit”, *DN.se*. Publicerat 2008-12-05. Hämtat från <http://www.dn.se/dnbok/dnbok-hem/poeten-som-skyfflar-skit> 2013-09-29. Okänd skribent, ”Johan Jönson”, *Albert Bonniers Förlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.albertbonniersforlag.se/Forfattare/Forfattarpresentation/?personId=19679> 2013-03-29.

³⁶ Prisen i fråga är *Aftonbladets litteraturpris* 2008, en nominering till *Nordiska rådets litteraturpris* 2009, *Albert Bonniers stipendiefond för yngre och nyare författare* 2009, samt *Eyvind Johnson-priset* 2012.

³⁷ Lena Jordebo, ”Poeten som skyfflar skit”.

³⁸ Ibid.

³⁹ Erika Josefsson, ”Johan Jönson tar skiten in i finrummet”, *Arbetarbladet*, 2009-01-09. Hämtat från <http://arbetarbladet.se/kultur/litteratur/1.421717-johan-jonson-tar-skiten-in-i-finrummet?m=print> 2013-03-30.

poesin. *Efter arbetschema* varvar jordnära arbetslivserfarenheter med reflektioner över det egna författandet, men också samhällsanalyser med akademiskt uteslutande språk. Jönson läses inte företrädesvis av arbetare, vilket han själv reflekterar över.⁴⁰ Brytningen med arbetarpoesins tradition gäller även innehåll: arbetaren som framträder i Jönsons poesi är ett individuellt jag, skört och fragmenterat, och arbetet romantiseras inte.⁴¹

När Jönson läser upp dikten på Dramaten består publiken i huvudsak av bildad medelklass. En av de applåderande åskådarna är Jens Liljestränd, frilansande litteraturkritiker på DN. Han kommer senare att ångra sig och skriva en mycket kritisk recension av Jönsons uppläsning, inlemmad i en återläsning av Leon Larsons kamppoesi.⁴² Detta är upptakten till debatten.

*

Debattdikten som Jönson läste upp:⁴³

- 1 En vår, sommar och höst för några år sedan, jag hade då
skulder som gått vidare till kronofogdemyndigheten för indrivning, jobbade jag svart som hantlangare på en liten stensättningsfirma. Jag bar fram, och undan, stenar, i skiftande storlekar,
- 5 som användes vid anläggandet av trädgårdsmurar av olika slag. Det var naturligtvis bara överklass- och övre mellanskiktsfamiljer som hade råd att anlita en sån firma; vi jobbade i villaträdgårdar i Bromma, Danderyd, Lidingö, Djursholm, Mälarhöjden, Nacka. Trots att jag inte blev förvånad, var jag ändå tvungen att
- 10 notera med vilken oreflekterad och fullständigt naturaliserad överlägsenhet och arrogans de här personerna tilltalade oss och delade ut okunniga arbetsinstruktioner, eller hur självklart de, och också deras barn, ignorerade vår närvaro i deras trädgårdar. Ja, det var sällsynt att ens bli bjuden på kaffe, liksom
- 15 det var högst motvilligt som de lät oss använda deras toaletter. Jag tänkte flera gånger att jag skulle låta bli att spola, efter att jag hade skitit. Vid ett tillfälle, det var i Äppelviken, hos en myck-

⁴⁰ Lena Jordebo, "Poeten som skyfflar skit".

⁴¹ Annina Rabe länkar i en artikel Jönson till de dekonstruerande poeterna Lars Mikael Raattamaa och Fredrik Nyberg. Men även om Jönson skriver en hel del abstrakt om språkets makt, fragmenterat och mångtydigt, är dikten som här ska diskuteras mer realistisk. Annina Rabe, "Det litterära är politiskt", *Ordfront magasin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar%202008/Annina%20politisk%20litteratur%2012_08.aspx 2013-03-30.

⁴² Att publiken bestod av medelklass var åtminstone konsensus i den efterföljande debatten, nämnt av bl a Göran Greider och Jens Liljestränd i SR. Kanske att temakvällen om klass lockade en något annorlunda publik än Dramatens vanliga. Ändå är det svårt att tänka sig särskilt många svartjobbade murläggare på läktaren. Radio: "Om klasshat och fantasyromanen Eld", *Nya vågen*, SR, 2012-05-15. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/46878?programid=3048> 2013-03-30.

⁴³ Dikten är inte namngiven, och kallas hädanefter för *debattdikten*. Johan Jönson, *Efter arbetsschema*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 2008, s. 542-543. Jag har försökt att återge det publicerade formatet så gott det går, men strukit en ensam asterisk. Raderna har numrerats för att förenkla min analys. Sidbrytet representeras av linjen efter rad 19.

et motbjudande nyrik familj, ville jag, så intensivt, runka, och spruta satsen i tvättkorgen, men det stannade givetvis också

- 20 vid en fantasi. Däremot torkade jag vid ett tillfälle av min herpesangripna kuk på familjens, också barnens, upphängda handdukar.

Hjälpte detta mig? Blev det lättare att stå ut?

- 25 Nej, varför skulle det bli det? Jag ville ju egentligen, och vill fortfarande, att de här personerna skulle skadas fysiskt.

*

I följande analys av dikten ska jag använda fyra “motsättningspar” uppställda med utgångspunkt i *Att vinna framtiden åter* och *Häftenschemat*.

Ressentiment/vision

Diktsamlingen *Efter arbetschema* innehåller mängder av exempel på vad man kan kalla för *klasshat*⁴⁴, ett begrepp som anknyter till Browns tolkning av Nietzsches ressentimentbegrepp. Dikterna handlar om arbete. Jaget befinner sig i den lägst avlönade arbetarklassen och skildrar sin underlägsenhet liksom äcklet inför den egna situationen, som i exemplet ovan emellanåt projicerat på upplevda förtryckare.

I den här dikten arbetar jaget svart och har skulder som ska indrivs (rad 1-3). En aggressiv känsla förmedlas av textens våldsamma (“skadas fysiskt”), föraktfulla (“okunniga”, “arrogant”), och patetiska (“Blev det lättare att stå ut?”) ordval. Vreden över utsattheten får slutligen gestalt i jagets oförlösta fantasier om en våldsam hämnd på de familjer han arbetar hos (rad 16-20). Men inte ens den faktiska hämnden förmår förändra läget, vilket han till slut konstaterar. Inte eftersom hämnden är kontraproduktiv, utan för att det inte är en tillräckligt påtaglig hämnd. Jaget vill ha rättvisa genom att (re)producera (sin egen) fysisk(a) skada hos förtryckaren. Herpessmittan är en klassmarkör, eller en markör för hans underlägsna belägenhet.⁴⁵ Att herpes är en obotlig sjukdom stärker symboliken: jaget vill genom herpessmittan “få ner” överklassbarnen och –föräldrarna till samma utsatta belägenhet. Han vill ingen resa uppåt. Till skillnad från fekalier i toaletten är inte herpes någonting man bort spolar bort och vädrar ut.

⁴⁴ Klasshat är ett problematiskt begrepp med minst två betydelser. (Detta kommer att diskuteras i ett senare skede.) Dels den vanligaste, klasshat som ressentiment mot individer inom en annan klass, och så den lite ovanligare användningen, klasshat som hat mot strukturerna. Strukturhatet som hat är också ett sorts ressentiment, men begreppet innefattar en annan typ av opersonlig analys. Synen på dessa betydelser var en av debattens stora stöttestenar.

⁴⁵ En mer abstraherande läsning skulle kanske kunna se herpessmittan som klasslös – en sorts naturens slutgiltiga klasslöshet som jaget kan vända mot sina fiender.

Huvudorsaken till den våldsamma hämnden tycks egentligen inte vara förtrycket som klassförtryck, utan överklassfamiljernas *dåliga behandling* av jaget. Wendy Brown hade kanske klassat det som moralism. Istället för att måla upp alternativ till det förtryckande system som bildat ett svartjobbade *prekariat*⁴⁶ som berikar en överklass utan moral, reagerar jaget på att de rika inte behandlar honom med tillräcklig respekt och hänsyn. Han vill disciplinera dem. Han har slavmoral.

Avmaterialisering/materialisering

Jagets fientliga fantasier (och den faktiska hämnden, när den kommer) rör sig alla i den *kroppsliga* sfären: jaget vill *lämna något äckligt av sig själv* i hemmet, likt en trojansk häst, medan han på samma gång genom murläggandet hjälper överklassfamiljen att fjärma sig från omvärlden och dess materiella verklighet. Både diktjagets kroppsliga fokus och muren är materiella, påtagliga. Muren har emellertid en dubbel effekt: samtidigt som den *materialiserar* den politiska konflikten genom att sätta upp fysiska gränser (och därmed konkretisera en tidigare osynlig gräns), *avmaterialiserar* (och avpolitiserar) den en politisk materiell konflikt *innanför muren*. Platsen innanför muren blir en slags fristad. Med *Häftenschemat* kan vi dra en länk mellan överklassen innanför murarna och postmodern kritisk teori. Genom fokusera på språket avskärmar man sig från den materiella verkligheten – språket blir en sorts mur.

Om muren är avpolitiserande på insidan behöver inte överklassfamiljen förakta diktjaget på grund av klass. Lika gärna kan det ske för att han är en *inkräktare*, en företeelse som bryter deras avmaterialiserade idyll: klasskillnaderna blir åter verkliga när diktjaget ber om att få gå på toa. Avpolitiseringen ska relateras till Brown i nästa stycke, men den materiella ojämlikheten, murbyggandet och den kroppsliga kampen säger inte *Att vinna framtiden åter* mycket om.

Inte heller ressentimentet räcker till för att förstå jagets fysiska fixering. En mer applicerbar förklaringsmodell för diktjagets beteende är Étienne Balibars teori om arbetarklassens *rasifiering*, där *klassismen* är en sorts rasism.⁴⁷ Enligt denna teori är arbetarens kropp i industrisamhället exploaterad och kulturellt likställd med en maskin eller ett dragdjur, medan överklassen betraktas som den verkliga människan. Det är ett diskurseende, där det sociala arvet har större implikationer än de rent

⁴⁶ Prekariat är en sociologisk term som används för att ringa in de "prekära", en arbetarklass utan trygga anställningar, facklig representation eller framtidsutsikter. Ett standardexempel brukar är anställda på bemanningsföretag.

⁴⁷ Enligt Balibar leder klassismen till ett starkt självhat och projicering på andra än mer förtryckta grupper, vilket är hans förklaring till att militant högerextremism främst förekommer bland arbetarklassen. Étienne Balibar, "Klassrasism", i Étienne Balibar och Immanuel Wallerstein, *Ras, Nation, Klass*, Daidalos, 2002, övers. Sven-Erik Thorell. S. 263-279.

ekonomiska – det sätter sig i huden. De listade överklassorterna framstår som kolonialmakter. Klass översatt till “ras” stämmer väl in på barnen i dikten (rad 13 och 21), helt lika sina föräldrar.

Jaget antar att den eventuella herpesmittan är för otrolig för att åstadkomma fysisk skada (eller att skadan är otillräcklig). Troligast är väl också att hans herpeskupp inte resulterar i någonting alls, att det förblir en omärklig hämnd som inte heller skadar. Gnidandet blir i så fall en symbolisk hämnd, i ännu högre grad än vad som hade varit fallet om jaget lämnat bajs i toaletten. Jaget vill ha en fysisk, materiell, en kroppslig hämnd, men det närmsta han kommer är en spökbild av en sådan, *en tanke på hämnd, en osynlig hämnd*. Med kritiken i *Häftenschemat* i åtanke skulle här en parallell kunna dras mellan postmodern “handlingsförklaring” och “tom retorik”, ifall vi antar att subjektet är postmodernt.

Individ/kollektiv

Men inte heller rasifieringen når fram till att beröra det materiella förtrycket mer än indirekt. Den kan bara förklara reaktioner. Precis som ressentimentbegreppet säger den *i sig* ingenting om diktjagets ekonomiska underlägsenhet. Hursomhelst är det inte ekonomisk rättvisa diktjaget vill ha, utan en poetisk, arkaisk, ett öga för ett öga. “Klasskriget” sett som ett “raskrig” möjliggör denna mindre “analytiska” hållning, och inklusionen av barnen i våldsekvationen.

På ett djupare plan kan en sådan hållning ses som ett uttryck för det “lönlösa” i traditionell politisk kamp, väl rimmande med jagets *isolerade*, nästan *atomiserade* karaktär, liksom med Browns analys av det nutida politiska subjektet som avpolitiserat och hjälplöst. Trots att jaget alldeles tydligt gör någon sorts strukturell klassanalys skymtar i dikten ingen vision om ett framtida *gemensamt* med de andra arbetarna. Jaget i *Efter arbetsschema* visar heller inga tecken på att försöka sprida sin världsbild förutom indirekt i författandet. En orsak till (och effekt av) hjälplösheten jaget beskriver är *ensambet*. Hans fantasier om ett “öppnare” klasskrig berör inte en arbetsfront eller några barrikader, utan syftar snarare på en *personlig* vendetta: diktens fokus på de egna kroppsvätskorna understryker individualiteten. Genom att släppa det materiella strukturseendet har även den materiella hämnden blivit uttryck för personlig hämnd. Som Brown konstaterar finns det i dagens moderna kapitalism ingen framgångsrik kollektiv utopisk vision att ansluta sig till förutom identitetspolitik. Jagets vendetta är strukturell och kan alltså inte förstås som riktad mot en särskild familj: det är snarare *jaget mot jagets värld*.

Också diktens språk pekar i denna individualistiska riktning. Ingenting utom jaget specificeras i någon större utsträckning. Faktum är att ingen annan person än jaget beskrivs annat än i generella termer, i plural och som del av en entitet. Närmast honom i detaljnivå kommer den “mycket

motbjudande”, “nyrika” familjen i Äppelviken (rad 17-18). Hans arbetskamrater figurerar bara indirekt i ordet “stensättningsfirma” och i pronomenformerna “vi”, “oss”, och “vår”. *Avindividualiseringen* av alla utom jaget ger ett intryck av honom som ensam i strukturen, men strukturen i sig är en *individualiserad del av jagets värld*. Anekdoten om familjen i Äppelviken agerar bara som exempel för den generella situation som tidigare beskrivits. Uttrycket “de här personerna” används två gånger, först om de generella “överklass- och övre mellanskiktsfamiljer[na]” (rad 6-7, rad 11) och senare (möjligtvis) om den specifika familjen i Äppelviken (rad 25). Personernas anonymitet försäkras att syftningen på det sista “de här personerna” blir diffus. (Rent språktekniskt åsyftas familjen i Äppelviken, men den tidigare användningen av samma uttryck, samt diktens generella anslag leder förståelsen bort från den specifika familjen.)

Avindividualiseringen går bortom diktens rollfigurer. Temporalt befinner sig berättelsen någonstans under en “vår, sommar och höst för några år sedan” (rad 1). Trädgårdsmurarna är av “olika slag”, skulderna specificeras inte. Nästintill alla mer specificerande adjektiv är värderande eller laddade med politisk innebörd och rör konflikten mellan arbetarjaget och överklassen. Arbetsplatsen är “villaträdgårdar i Bromma, Danderyd, Lidingö, Djursholm, Mälärhöjden, Nacka” (rad 8-9). Dessa stockholmsdelar har en relativt hög levnadsstandard gemensamt. Familjernas överlägsenhet och arrogans är “oreflekterad och fullständigt naturaliserad” (rad 10-11), arbetsinstruktionerna är “okunniga” (rad 13), arbetarna tillåts använda toaletterna “högst motvilligt” (rad 15), familjen är “mycket motbjudande” (rad 17-18). (Förutom “skiftande” och “olika” angående stenarna och trädgårdsmurarna finns det i dikten bara ett skenbart oladdat adjektiv: handdukarna är “upphängda” (rad 21-22). Men är inte också ordet “upphängd” i själva verket ytterst laddat, i synnerhet i en dikt som anspelar på klasskamp?)

Jaget skiljer ut sig (får man anta?) bland svartjobbade murläggare genom sin höga bildningsnivå.⁴⁸ Han har en cynisk och illusionslös världsbild, och blir inte förvånad av familjernas “fullständigt *naturaliserad*[e] överlägsenhet” (min justering, rad 10-11) deras “arrogans”, etcetera. Dels är det ett intellektuellt språkbruk som normalt förknippas med politiska teoretiker snarare än svartjobbade murläggare – vi får alltså anta att hans “glasögon” är annorlunda, och att han ser

⁴⁸ Bokens kontinuitet både logiskt och kronologiskt ger intrycket av det är samma jag som förekommer i hela *Efter arbetschema*. Att det är ett jag tycks också vara Jönsons syn på saken. (Källa: Lena Jordebo, “Poeten som skyfflar skit”.) I diktsamlingen finns det visserligen resoneringar om jagets ovilja att studera på universitet, men han ger ändå hela tiden intryck av att ha uppnått en avancerad akademisk diletterism. Klassanalysen finns ständigt där – om än knappast entusiastisk – och medvetenheten om jagets plats i den ekonomiska hierarkin: jaget ser aldrig riktigt bort från det klasskrig han deltar i, också globalt. Referenserna är mångfaldiga och bildade, liksom ordvalet, ibland nästan tvångsmässigt akademiska.

andra saker än personer i samma situation. Dels gör jaget en benhård klassanalys som förmodligen delas av allt färre arbetare i dagens Sverige.⁴⁹ Frågan är om inte dessa två parametrar också hör ihop. Radikal analys av den sorten som jaget för fram är numera vardagsmat nästan enbart inom kulturjournalistiken och vissa delar av humanistisk akademi. (En av Browns önskningar är redan uppfylld: teori och praktik är åtskilda.) Men även på dessa utposter har den börjat ifrågasättas, vilket gjordes tydligt av både klasshatsdebatten och den tidigare debatten om huruvida kulturen "måste" vara vänster, eller debatten om den postmoderna "flumskolan" som införlivats i statens avtagande ekonomiska stöd för humanistiska fakulteter.⁵⁰ Samhällsklimatet jaget lever i är helt enkelt inte särskilt mottagligt för klassanalys och traditionell arbetarorganisering, eller som Brown skulle ha uttryckt det: visionen om just *klasser* är död. Diktens skeende kan därför ses som ganska orealistiskt, eller åtminstone inte som ett typiskt fall.

Energi/trötthet

Det framstår till slut som uppenbart att diktjaget har en hel del revolutionär energi och vilja, men inte någon vision han själv tror på. I diktens två sista rader går uppgivenheten inte att ta miste på. Liksom Brown och vänstern i stort har han en oförlöst vilja, som grundar sig i både visionslöshet och fortsatt förtryck, med allt vad det innebär i undertryckta aggressioner.

Dramaten och debatten

Att ta steget från dikten ut i det offentliga samtalet om den är i någon mån att gå från litteratur till sociologi. Men det är också ett försök att låta litteraturen verkligen bli politik och att undersöka den som konkret politik, istället för att bara titta på vad den implicerar om politik. Min metod är här tematisk och inte kronologisk. Jag undersöker främst tre debattörer på Aftonbladet och DN, men även SR och några andra medier kom med viktiga bidrag.⁵¹ Min analys är *selektiv*: endast de aspekter

⁴⁹ Hur man än ser på Browns uttalande att Frankrikes socialister blivit nyliberaler, så måste man konstatera att stora delar av världens politiska konsensus gått åt höger, inte minst Sverige, som visas av exempelvis LO:s sjunkande medlemstal, eller hur Socialdemokraterna går mot höger. (Göran Jacobsson, "Här ökar medlemstalen", *Arbetet*, 2012-09-14. Hämtat från <http://arbetet.se/2012/09/14/har-okar-medlemstalen/> 2013-03-30. "Socialdemokraterna ändrar sig om rut-avdrag", *Ekot, SR*, 2011-10-03. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4726261> 2013-03-30.)

⁵⁰ Till exempel: Elisabeth Richter, "Mer pengar till universitetsforskning – men mindre till humaniora", *Lärarnas Nyheter*, 2011-04-07. Hämtat från <http://www.lararnasnyheter.se/hogskolan/2011/04/07/mer-pengar-universitetsforskning> 2013-03-30.

⁵¹ Jag behandlar här radioprogram som om de vore just publicerade texter. Oavsett hur vi ställer oss till parollen att "allt är text" har jag här transkriberat radioprogrammen och sedan utgått från de ursprungligen muntliga inläggen som skriven text. I fallet Nina Björks radiokåseri kan man anta att hon i själva verket läser upp en skriven text.

som är synnerligen relevanta tas upp. Liksom i diktanalysen sätter jag upp teman som har med uppsatsens teoretiska ram att göra. Därför erbjuds inte heller någon kronologisk sammanfattning av debatten. Debatten som kontextuell värld kommer i sin tur att behandlas i jämförelse med dikten i uppsatsens avslutande diskussion.

Debattens huvudtexter publicerades i DN och Aftonbladet; det utbröt ett sorts ställningskrig mellan dessa två tidningar. Uppsatsens ämne är vänstern, och jag har inriktat mig på tre aktörer som får representera tre olika synsätt därinom. Anders Johansson står i min analys för en postmodern vänster; Åsa Linderborg får gestalta en mer traditionell materialistisk radikalvänster; Jens Liljestrand uppfattas av mig som mer socialliberal, kanske "högersossig".

Den inledande artikeln om uppläsningen på Dramaten publicerades den 28 april i DN.⁵² Författaren var **Jens Liljestrand (JL)**, vid tidpunkten för debatten arbetande som frilansskribent och litteraturkritiker på DN. Hans inlägg den 10 maj⁵³ och 18 juni⁵⁴ kan ses som varande i direkt polemik mot Åsa Linderborg, samt mot Anders Johansson, Aftonbladets andra röst i debatten. Den 15 maj medverkade JL dessutom i en debatt med Göran Greider i SR:s program *Nya Vågen*.⁵⁵

Den 6 maj⁵⁶ publicerade kulturchefen på Aftonbladet **Åsa Linderborg (ÅL)** ett polemiskt svar på JL:s recension. Det var detta inlägg som inledde själva debatten, och det riktade sig lika mycket mot DN:s kulturredaktion som helhet (och dess chef Björn Wiman) som JL. Vid hennes uppföljande inlägg den 18 maj⁵⁷ hade hon fått svar från både Wiman och JL, och här breddades debatten till att handla om kulturradikalism. Den 27 maj⁵⁸ och den 4 juni⁵⁹ publicerade hon

⁵² Jens Liljestrand, "Leon Larsson: 'En avgrundselld som sargar och förtär. Samlade verk'", *DN.se*, publicerad på webben 2012-05-03. Hämtat från <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/leon-larsson-en-avgrundselld-som-sargar-och-fortar-samlade-verk> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat JL1.

⁵³ Jens Liljestrand, "Ska vi applådera hatet?", *DN.se*, 2012-05-10. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/jens-liljestrand-ska-vi-appladera-hatet> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat JL2.

⁵⁴ Jens Liljestrand, "Hatet krymper människan", *DN.se*, 2012-06-18. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/hatet-krymper-manniskan> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat JL4.

⁵⁵ Radio: "Nya vågen". Hädanefter i referenser kallat JL3.

⁵⁶ Åsa Linderborg, "Klasshatarna på Dagens Nyheter: Medelålders män brer ut sig i tidningens kulturdel", *Aftonbladet*, 2012-05-06. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article14780263.ab> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat ÅL1.

⁵⁷ Åsa Linderborg, "Schack med Lenin – Åsa Linderborg svarar om klasshat, folkförakt och DN Kulturs problem med kulturradikalismen", *Aftonbladet*, 2012-05-18. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article14838836.ab> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat ÅL2.

⁵⁸ Åsa Linderborg, "Hur Lenin och Branting svek socialdemokratin: Åsa Linderborg svarar Olle Svenning om klasskampen", *Aftonbladet*, 2012-05-27. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14883057.ab> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat ÅL3.

uppföljande inlägg på samma tema, nu också mot Olle Svenning som blandat sig i debatten. ÅL har tidigare haft förtroendeuppdrag för både Kommunistisk Ungdom och Vänsterpartiet, och ÅL uttrycker genom sina skrifter en radikal marxistisk hållning.⁶⁰

Aftonbladets litteraturkritiker **Anders Johansson (AJ)** yttrade sig två gånger i debatten, den 15⁶¹ och den 25 maj⁶². Hans kritik riktade sig mot både Björn Wiman och JL. Liksom ÅL gick han både in på kulturradikalismen och kritiken av Jönsons dikt. I många av hans tidigare texter sågar han kapitalismen och dess verkningar utifrån ett postmodernt perspektiv.⁶³

I följande analys av debatten ska jag bara titta på två av dikotomierna från diktanalysen: ressentiment/vision, och individ/kollektiv. Därefter knyter jag ihop alla trådar i uppsatsens avslutande diskussion.

Ressentiment/vision

JL tycker att klasshat har varit motiverat i Sverige, och att verkligt förtryckta grupper i samhället har en egen regelbok (JL1). Numera lever vi emellertid i ett av världens rikaste och mest jämställda länder, vilket gör klasshatet förlegat (JL1). Ressentimentet diktjaget känner är alltså omotiverat. JL vänder sig överhuvudtaget emot trenden av ökat hat från alla håll i samhället, även om han inte likställer rashat med klasshat (JL2). Hatet är alltid en destruktiv kraft som kan få hemska följder. Det som gör det extra förkastligt i det här fallet är att det inte bygger på verkliga oförrätter, utan en dogmatisk kollektivistisk syn på samhället (JL1, JL2, JL3).

Alltså: i JL:s ögon är klasshatet i dagens Sverige antingen en estetisk "vänsterpose" eller byggt på illusioner (JL1). Han anser dock att klasshatet kan uttryckas i en dikt och fungerar i vissa sammanhang (JL3), och han skiljer alltså på ideologi och kvalitet (JL2). Av debattinläggen framgår att det han främst sätter sig emot är diktens *sammanhang*, det vill säga den jublande publiken på Dramaten. När Jönson läser på Dramaten blir dikten "en del av en ideologisk diskurs" som går att

⁵⁹ Åsa Linderborg: "Förblindade av Lenin: DN-liberalerna har fastnat i ett ryskt pipskäg", *Aftonbladet*, 2012-06-04. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikor/linderborg/article14925054.ab> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat ÅL4.

⁶⁰ Okänd skribent, "Åsa Linderborg", *FORUM bokförlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.forum.se/Bokforlaget-Forum-Forfattare/Forfattarpresentationssida/?personId=19701> 2013-04-02.

⁶¹ Anders Johansson, "Klasshatet har sina skäl: Det handlar inte om smaklöshet – det finns orsaker", *Aftonbladet*, 2012-05-15. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14828962.ab?service=print> 2013-04-02. Hädanefter i referenser kallat AJ1.

⁶² Anders Johansson, "DN & Griseknoen: Anders Johansson om kulturjournalistik som fastnat i högerdiket", *Aftonbladet*, 2012-05-25. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14877906.ab> 2013-04-02. Hädanefter kallat AJ2.

⁶³ Bland annat i en text i tidskriften *Glänta* som kritiseras av *Häftan*. Där förespråkar han arbetsvägran i motsats till arbetsorganisering. Red. "Tummrullarna anfaller" [sic].

kritisera som sådan (JL2). Att JL själv känner sig personligen förorättad får honom att skriva en liten motdikt där han bara ber Jönson "ta [sitt]/jävla klasshat och/köra upp i röven" (JL1).

Med stöd i Brown kan man säga att dikten har utlöst en moralistisk reaktion hos JL. Han vill disciplinera och rätta in Jönson i ledet. Ressentimentet väcker vrede och projiceras i en egen aggressiv dikt. Diktens skildrade hat skapar en ny skildring av vrede, och leder, precis som JL säger, in i en spiral av repressiva uttryck – en rörelse som sedan fortsätter under hela debatten. Jönson har genom sin polemiska dikt skapat ett sorts "ressentiment-eko" av diktjagets fiktiva klasskrig, på verklighetens kultursidor. Diktjagets hat moraliseras mot, eller rättfärdigas med moraliserande termer.

Att JL nöjer sig med att indignerat disciplinera är kanske inte någonting man kan klandra honom för, då han inte vill se några radikala förändringar av samhället eller diskursen. Den positiva moralen är inte nödvändig – han bejakar bara den rådande (JL4).⁶⁴

ÅL delar inte JL:s historiesyn. I dagens Sverige finns fortfarande motiverat klasshat, då ojämlikheterna knappast försvunnit (ÅL2). Klasshatet är naturligt: samhällsstrukturen är inte abstrakt, och hatet riktar sig uppåt mot makt (ÅL2). Ressentiment kan alltså vara en konstruktiv kraft, som leder till förändring, och "[o]m publiken [...] menar allvar med sina entusiastiska applåder [...] finns det alla möjligheter" (ÅL2). ÅL pekar också på en motsvarande känsla hos de övre samhällsskikten: folkföraktet, som enbart vid oro omvandlas till hat (ÅL2).⁶⁵ Hon försvarar diktjagets ressentiment och anser att det är ett första steg mot något nytt.

Samtidigt är ÅL:s egen argumentation fylld av vrede mot JL, DN:s kulturchef Björn Wiman och samhällets högervidning i stort.⁶⁶ Diktjagets ressentiment försvaras teoretiskt och det egna ressentimentet används som motor för argumentationen. ÅL moraliserar över JL:s privilegierade, moraliserande argumentation. Åter är det tydligt hur diktuppläsningen har skapat en moralistisk

⁶⁴ I JL4 ger han en tydlig bild av sin egen vision för ett bättre samhälle: "[...] det vi ska göra åt de växande klyftorna och utanförskapet är ungefär samma sak som vi har gjort de senaste hundra åren. Använda kapitalism för att skapa rikedom, välfärdspolitik för att få bort fattigdom. Samarbeta och kompromissa."

⁶⁵ Marxisterna Nina Björk tar i en krönika i SR:s God morgon världen upp samma sak: de med makt behöver inte hata, och det är ett privilegium att inte känna hat. Att avvisa hatet som legitim politisk känsla är att ta politisk ställning för status quo. För NB blir därmed hatet en källa till förändring. (Radio: "God morgon världen: krönika av Nina Björk", SR, 2012-05-31. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=438&artikel=5132108> 2013-04-03.)

⁶⁶ Argumentationen fylls av patos i alla Linderborgs inlägg. Moralistiska retoriska frågor, som "får man hata sociala orättvisor", uppräknande indignerade meningar "orättvisorna sitter i plånboken, i tänderna som inte kan lagas, i kroppen som värker, i språket som inte räcker till [...]" blandas med stenhårda angrepp på motdebattörerna. Björn Wiman har reviderat hela den västerländska historien, Wiman "koketterar", JL har "inte lärt sig att skilja på författaren och jaget", etc. Wiman återgäldar henne med precis lika mycket vrede.

rundgång. Vad ÅL:s egna vision är framgår inte fullständigt, men hon antyder att den är revolutionär och innefattar stora omfördelningar, samtidigt som hon gör anspelningar på Lenin (ÅL2). Både DN:s kulturchef Björn Wiman och Aftonbladets före detta kulturchef Olle Svenning (som i debatten publicerades i DN) moraliserar sedan med grund i dessa anspelningar över kommunismens arv.⁶⁷ ÅL specificerar inte vilken sorts revolution hon vill ha, men ber mot slutet av debatten de andra bekänna färg och komma med konstruktiva lösningar och problemformuleringar (ÅL4).

AJ anser slutligen att den politiska diskussionen genom sådana artiklar som JL:s estetiseras och blir moralistisk (AJ1).⁶⁸ Brown ekar mellan raderna. "Att uppröras över klasshat är lite som att uppröra sig över att de hemlösa luktar illa" (AJ1). Hatet är naturligt och överallt inom kapitalismen (AJ2).⁶⁹ Det går förstås att tolka AJ:s irriterade inlägg som en annan sorts moraliserande: ett predikande över ett osunt debattklimat, ett osunt samhälle fokuserat på individer, ett estetiskt och yligt samhälle. AJ disciplinerar, entusiasmerar inte. Och han antyder inte någon alternativ vision.

Individ/kollektiv

En central poäng i JL:s läsning är att Jönsons klasshat riktar sig mot avhumaniserade människor, abstraherade som kollektiv (JL2). Hatet riktas alltså inte mot strukturerna själva utan mot individerna i dem, som paradoxalt nog inte ses som individer utan som ett kollektiv. En abstrakt bild av kollektivet paras med ett konkret hat mot individer. JL anser att klasshatet är kontraproduktivt, då det förminskar individen (JL4).⁷⁰ Att hata (känna ressentiment) på grund av strukturende i verkliga livet är att tillintetgöra sig själv och att bli blind.

Den logiska följden av denna argumentering blir en långtgående individualism. JL erkänner visserligen strukturer: de ska lagstiftas och skrivas om, men bara på ett teoretiskt, distanserat plan. Inte helt olikt Brown vill han alltså skilja teori från praktik.

⁶⁷ Exempelvis i Björn Wiman, "Björn Wiman: Kulturradikalismen är inte en manual för revolution", *DN.se*, 2012-05-22. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/kulturradikalismen-ar-inte-en-manual-for-revolution> 2013-04-09.

⁶⁸ Så här skriver han i AJ1: "Från det objektiva till det subjektiva alltså. [...] Allt oftare förflyttas den politiska diskussionens fokus från de objektiva omständigheterna till de subjektiva reaktionerna; från verkliga frågor till perifera fenomen och moralism. Från strukturer och statistik till känslor, identitetsfrågor, symboler, yta. Kort sagt: den politiska diskussionen estetiseras."

⁶⁹ AJ berömmar Jönsons författarskaps postmodernism: "Jag känner inte till någon samtida svensk författare som lika konkret och kompromisslöst blottlagt senkapitalismens omänskligblivanden. Det hat hans verk frigör drabbar alltså inte bara en viss klass – redan i subjektiviteten och identiteten som sådan finns ojämlikheten [...]"

⁷⁰ Här får JL medhåll av Håkan Bengtson i socialdemokratiska Arena som också gör en distinktion mellan klasshat riktat mot individer och *klassmedvetenhet* riktad mot strukturer. (Håkan Bengtsson, "Klasshatet är ett stickspår", *Arena*, 2012-05-25. Hämtat från <http://www.dagensarena.se/opinion/klasshatet-ar-ett-stickspar/> 2013-04-03.)

JL förstår Jönsons dikt som självbiografisk och representativ för Jönson själv. Även texten ses som en i första hand individuell företeelse. Med Brown kan vi se att det är först genom en sådan individuell läsning som moralismen kan motiveras. Det är också därför JL angriper uppläsningen som kontext. På Dramaten framstår Jönsons dikt som än mer självbiografisk (och agitatorisk), eftersom han själv läser upp den i en kontext där han ska debattera sina egna erfarenheter av klass. För JL är dikten alltså mer fiktiv på ett bibliotek än i en politisk debatt (JL3). Dikten blir omstörtande på riktigt när den kommer ut i “verkligheten”.

På ett sätt har JL onekligen rätt när han tycker att dikten blir mer omstörtande när den kommer ut i verkligheten: i den politiska debatten kan den få en spridning och en uppmärksamhet hos allmänheten den annars knappast hade fått.⁷¹ Med samma logik borde dock JL kanske ha avhållit sig från att publicera sin kritiska recension, och det är inte det han syftar på med kontext – problemet han ser är inte att dikten sprids, utan att den legitimeras. Att så starka hatiska dikter som Jönsons kan läsas upp på Dramaten och få stora applåder från en trygg medelklasspublik osar starkt av Browns tes om att subversiv konst numera är subventionerad. (Någonting liknande kan sägas om att kulturchefen på Sveriges största kommersiella kvällstidning med storkapitalister till ägare försvarar dikten och uppläsningen.) Det är alltså först när JL ifrågasätter den som dess innehåll verkligen diskuteras och får spridning. I en värld där poesin är avskild från politiken, *avpolitiserad*, som Brown skulle ha sagt, krävs det en politisering likt den JL (ofrivilligt) skapar genom sin recension för att få upp dikten på den politiska agendan.

AJ ser JL:s fokus på individerna som en del av ett större mönster inom kulturdebatten, där “det objektiva blir subjektivt” (AJ1).⁷² Klassrepresentanter individualiseras. Man går från att diskutera “strukturer och statistik” till att diskutera “känslor, identitetsfrågor, symboler och yta” (AJ1). Enligt AJ:s synsätt är individen som hatas lika med strukturen. Strukturen är den objektiva verkligheten som går att diskutera. Strukturer och individer *kan inte åtskiljas*. Hos AJ, som kan sägas inta den postmoderna positionen, essentialiseras strukturen (eftersom individen avessentialiseras), så pass att individen som sådan inte existerar som meningsfullt teoretiskt begrepp. Direktören, undersköterskan eller murläggaren kan alltså *vara* klassrepresentanten, eller en punkt i statistiken

⁷¹ Jönson nämner själv detta i ett eget debattinlägg (delvis skrivet för att försvara sig mot de åsikter som JL tillskriver honom om Tranströmer). Johan Jönson, “Johan Jönson: Utnämningen av Tranströmer till ”klassfiende” är uppdiktad”, *DN.se*, 2012-06-20. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/johan-jonson-utnamningen-av-transtromer-till-klassfiende-ar-uppdiktad> 2013-04-09.

⁷² Det är intressant hur AJ är den enda som pratar om *objektivitet* på det här sättet, trots att hans argumentation bygger på postmoderna diskursiva antaganden. Frågan är dock om han verkligen menar *objektiv* som opartisk och faktisk eller om han helt enkelt omdefinierat objektivitet till att betyda diskursanalys från vänster.

(AJ1).⁷³ (De andra möjliga essenserna – i alla fall de subjektiva – är objektivt underordnade.) Individens existens är inte som meningsfull analytisk grund, *allt* är offer för samhällsstrukturen – alla begrepp är diskutabla och avessentialiserade, medan själva begreppsapparaten är fullkomligt essentialiserad. Hatet varken rättfärdigas eller försvaras – det är snarare naturligt, precis som JL:s reaktion. Det är en radikalt socialkonstruktivistisk ståndpunkt. Han menar att JL:s åsikt att dikten blir en del av en ideologisk diskurs först på Dramaten visar på JL:s egna ideologiska smakomdömen (AJ1). Dikter är alltid en del av en ideologisk diskurs. Huruvida dikter alltid är lika politiska oavsett vad de säger är dock inte en fråga AJ går in på. Däremot menar han i AJ1 att det omöjliga går att skilja ideologisk tendens från litterär kvalitet, då tendensen alltid påverkar hur vi läser.

Med *Häftensbemat* anas en paradox i AJ:s argumentation: att kapitalismens verkningar (“omänskligblivanden”) är *kännbara för individen*, medan när det kommer till hatet så finns individen bara som del av en struktur (AJ2). Teorin är alltså avskild från praktiken, och klasshatet blir svårt att förklara som just *klasshat hos en individ* – istället är det en helt strukturell process. Men *klasshat* är en individuell känsla, och som sådan implicerar den att en individuell medvetenhet är möjlig. Och går man med på att det finns individuell medvetenhet i olika grad måste man också erkänna individuella ställningstaganden. Alternativet är en förlamande, odiskutabel och av nödvändighet självmotsägande determinism. Men AJ är medvetet “blind” för individen. Huruvida dikten är självbiografisk eller inte diskuterar han således inte.

Här finns också en andra självmotsägelse: AJ attackerar DN:s skribenter för att essentialisera ordet människa, men röjer samtidigt ett *annat* fast människobegrepp (AJ2).⁷⁴ Människa är man i AJ:s ögon först när man har makt. (Nästa fråga blir då hur någon överhuvudtaget kan ha makt när diskursen också är essentialiserad och bortom mänsklig kontroll. Och därmed har vi kommit tillbaka till paradoxen om individen.)

⁷³ Så här skriver han i AJ1 om arbetarklassen: “Att se dem som människor – i stället för som klassrepresentanter, som ett kollektiv – är det bästa sättet att upprätthålla den ordning som gör dem sönderarbetade.”

⁷⁴ Problemet med begreppet människa är enligt AJ att det bara skenbart är inkluderande. “Mänsklighet” skapas eller upplöses beroende på social position. På så sätt har “mänsklighet” också en sorts essens, en oföränderlig ekvation (där mer makt betyder mer mänsklighet), eller alternativt blivit ett abstrakt begrepp så vagt att det gränsar till meningslöshet. En sådan ekvation kunde förstås försvaras, om inte hela argumentationen byggde på att mänsklighet inte är ett stabilt begrepp, och att “människan i allmänhet” är en fiktiv konstruktion. AJ2: “För Wiman [och en skribent på Expressen] verkar dessa begrepp vara oproblematiskt stabila. De tvekar inte ett ögonblick över att göra sig till talesmän för människan i allmänhet. Det är som om de aldrig hört talas om vare sig Haraway eller Butler, Agamben eller Spivak, Foucault eller Deleuze, Bourdieu eller Adorno, Sartre eller Arendt – kort sagt, hela det senaste seklets diskussion av dessa frågor. Varför komplicera det självklara?” Det är inte en slump att hälften av de författare han nämner kritiserats av *Häftan*. Självtilläggs han en hel artikel: “Tummrullarna anfaller” [sic].

ÅL *tycks* se individen och strukturen som två separata, kompletterande begrepp. Man kan kanske säga att ÅL försöker avindividualisera debatten och föra den mot strukturen, *samtidigt* som hon accepterar den individuella smärtan och hatet som reella grunder för förändring (ÅL1). Individen agerar *inom* strukturen, inte *genom* strukturen. Hatet förstås hos individen, förklaras hos strukturen. Strukturen byggs av individer och inte tvärtom. Argumentationen behandlar materiella förhållanden (hos individer), inte språk och abstrakt identitetsbildande. Både strukturen och individen är essentialiserade – och avessentialiserade – beroende på perspektiv.

Visserligen blir det klasshat hon talar om därmed ibland ett svårangripet begrepp, utan helt klara gränser (inte helt olikt den postmodernism som angrips av *Häftenschemat*). Men det går att förklara med viss logisk konsekvens. Hatet sägs hela tiden vara mot strukturen, inte mot individer, men i de konkreta exemplen som tas upp *riktas* hatet mot individer (ÅL1-4).⁷⁵ Det individuella hatet ses alltså som en individuell *systemkritik*, omedveten eller medveten, och rättfärdigas med sina strukturella implikationer.

Den svåra frågan här rör relativism: varför ser ÅL bara individriktat hat som kan förklaras med hjälp av *en viss struktur* som politiskt försvarbart? Svaret måste bli moraliskt. Förtryckarens hat kan vara förståeligt, men förtryckaren har makt, och därför är förtryckarens hat “mindre värt”. (Även JL tycks ställa sig bakom detta, men anser ändå att klasshatet är omotiverat då han inte ser något förtryck. AJ förstår i sin tur alla typer av hat och rättfärdigar inte – han konstaterar. Hatet är hos honom ingen systemkritik utan bara systemets egna verkningar.)

Det är dock svårt att se hur ett moraliskt svar på frågan skulle kunna undvika att falla i Wendy Browns moralism-fälla, då det som ska försvaras inte är ett affirmativt projekt, utan att disciplinärt, ressentimentfyllt klasshat. I ÅL:s ståndpunkt finns drag av klassisk marxism: genom att lära sig strukturanalys skulle de ressentimentfyllda individerna kunna börja organisera sig kollektivt och syssla med *medveten systemkritik*, det vill säga klasskamp (ÅL2-4). Att hon sedan försvarar Lenins kulturradikalism stärker intrycket av marxistisk analys.

⁷⁵ ÅL2: ”Jag förstår den som låter skammen över fattigdomen och vreden över orättvisorna slå över i hat mot de privilegierade – mot höginkomsttagare som jag själv. Mer abstrakt än så är inte samhällsstrukturen.” ÅL:s argumentation kan jämföras med den socialdemokraten Göran Greider lägger fram i JL3. Greider säger att det finns en dröm om ett jämlikt samhälle i klasshatet. Drömmen tycks dock vara *latent* i det konkreta klasshatet: Greider uttrycker några sekunder senare förståelse för fantasier om att skjuta Fredrik Reinfeldt. Men där Greider tycker att hatet är förståeligt (men inte konstruktivt, eftersom han är pacifist) visar ÅL på intet sätt att hon tycker det är kontraproduktivt, tvärtom. Samtidigt gör ingen av dessa debattörer något tydligt försök att visa var gränsen går mellan individ och struktur – det är implicit. Greider (mer ”sosse”) tycks anse att hatet helt enkelt inte är rationellt, men har rationella orsaker. ÅL och Nina Björk rationaliserar däremot individens hat och rättfärdigar det med hjälp av strukturen.

ÅL behandlar JJ:s dikt som både självbiografisk och icke-självbiografisk, precis som den är både strukturell och individuell. Hon angriper JL för att göra ett självbiografiskt moraliserande mot Jönson, men anför sedan Jönsons biografi som en av orsakerna till att förstå hans klasshat (ÅL1).⁷⁶ Det finns en sorts ambivalens om huruvida dikten ska läsas metaforiskt eller inte, länkad till ambivalensen om struktur och individ. AJ klarar sig undan denna problematik genom att se både metafor och verklighet som samma struktur.

ÅL verkar också bortse från att diktjaget självt faktiskt *har en strukturanalys*, men ändå inte organiserar sig. Hatet bygger på en empirisk, individuell upplevelse, men diktjaget *hatar också fullständigt individuellt*. Jaget förverkligar hatet. När det uttrycker en vilja är det inte en vilja om jämlikhet, utan om att skada. Andra debattörer menar av just denna anledning att hatet är kontraproduktivt och olämpligt som bas för klasskamp.⁷⁷ I herpeshämnden finns inte en tillstymmelse till kollektiv vision, annat än dystopisk. ÅL tycks mena att publikens bejublande av debattdikten talar för ett kollektivt klasshat som kan omvandlas till klasskamp. Men frågan är om inte jublandet istället talar om en annan sorts enighet – en enighet i ett individuellt, atomiserat ressentiment mot klassamhället, en enighet i att se klassamhället som en ond fiktion.⁷⁸

Avslutande diskussion

Så hur kan dessa trådar knytas ihop? Vad kan klasshatsdebatten och diktuppläsningen som orsakade den säga oss om läget för dagens radikala vänster i Sverige? Vilket eko hade Johan Jönsons "klasshatsdikt", och hur omformades dikten i debatten?

Vissa saker framstår tydligare än andra. Både dikten och debatten kan kopplas till motsättningen postmodern kontra marxistisk vänster. Genom sin totala individualisering av klasskampen förkroppsligar Jönsons dikt Wendy Browns postmoderna teori om den atomiserade

⁷⁶ ÅL1. Dikten är symbolisk: "Jens Liljestrand är författaren som inte har lärt sig att skilja på författaren och jaget i litteraturen." Men det personliga hatet är rättfärdigt: "Han orkar inte höra Jönson [...] sätta ord på hur fattigdomen och förnedringen känns in på bara huden." Liljestrand angriper Linderborg för denna gråzon.

⁷⁷ Till exempel Henrik Lundberg, "Klasshatet är ett stickspår".

⁷⁸ Göran Greider (i JL3) tycker att vi måste acceptera diktning om omoraliska ting som en ventil (alltså en moralisk ventil) och att det därför är positivt. Inom diktningen kan man alltså acceptera det som annars är oacceptabelt. JL och Greider är överens om att applåderna på Dramaten är obehagliga: Greider eftersom det kommer från "åskådare" från medelklassen, det vill säga hatet estetiseras och abstraheras genom applåderna (kanske är det så hat bäst tystas?); JL eftersom applåderna tyder på en masshysterisk människofientlighet där individens värdighet försvinner i strukturen.

individuen i det kapitalistiska samhället. Samtidigt visar både dikten och *Häftenschemat* hur svårt det är att använda en sådan världsbild för konstruktiv förändring.⁷⁹

I fråga om klasshatsdebatten krävs en längre analys. Här framkom hur synen på Jönsons hat kraftigt varierade. Inte minst var det debattens kontext som gjorde det svårare att följa diktens väg ut i verkligheten.

En kulturdebatt är ofta abstrakt och ideologisk, och därmed öppen för en Brownsk diskussion av visioner, men också för Brownsk vaghet i fråga om konkreta lösningar på politiska problem. Formatet försvårar. Deltagarna är ofta "fria" författare utan koppling till konkreta politiska organisationer. Det i sig banar för en individualism, men också för ansvarsfrihet – författarna kommer undan med vaghet, eklekticism och oklara definitioner, samma sak som postmodernismen anklagas för i *Häftenschemat*.⁸⁰ Individualismen präglar argumenten, som ofta förankras i subjektiva minnen och görs till *berättelser*. Fältet är alltså fritt för moralism. (Nästan vartenda inlägg i debatten innehöll någon typ av personangrepp tillsammans med en rejäl dos indignation.) Visionerna läggs fram indirekt i svar till motståndare, men misskrediteringen av dessa tycks vara viktigare än att föra konstruktiv debatt. Att det inte går att "vinna" debatten på något tydligt sätt gör till slut att debatten förs för sin egen skull. Ekonomiskt logiskt, med tanke på att debattörerna uttrycker sig i kommersiella tidningar, ägda av kapitalistiska aktörer som knappast önskar en vänstervriden värld. Det kan till och med ligga i debattörernas egenintresse att inte framföra alltför konkret kritik (särskilt av konsumtionssamhället), då det kan leda till förluster av annonsintäkter, problem med chefen, och så vidare. Kombinationen av alla dessa faktorer gör att debatten ofta upprätthåller ett slags etiketter snarare än förändrar något.

Det vore alltså naivt att förutsätta att ÅL verkligen trodde att hon kunde förändra vad hon såg som DN:s högervridning. Snarare positionerade hon sig mot det och försökte synliggöra etiketter, både hennes egen och DN:s. Det säger sig självt att ett sådant ställningskrig är fjättrat vid rådande diskurs, helt beroende av diskursen för att kunna fortsätta, vilket Brown kanske skulle peka på som ett problem som leder till moralism. Men *Häftenschemat* kunde lika gärna attackera debattörerna för att vara vaga, eklektiska och retoriska, i likhet med postmodernerna tänkare som Brown.

Kulturdebatten är alltså behäftad med många av postmodernismens praktiska problem när det gäller politik. *Häftenschemat* framställer postmodernismen lite grand som som en självuppfyllande

⁷⁹ Detta är ett vanligt dilemma som diskuteras flitigt inom diskursinriktad feminism, och som ju berörs av Brown.

⁸⁰ Brennan hävdar ju också att en av orsakerna till att kulturskribenter varit så positivt inställda till postmodernismen är vilka implikationer det har haft för deras eget värv och livsstil – det vill säga, postmodernismen har fungerat som ett rättfärdigande för ett i grunden opolitiskt perspektiv.

profetia – den postmoderna diskursen är ett försök till metadiskurs, och för att inte bli en “vanlig dödlig” diskurs försöker den undvika att vara moralism, det vill säga att ha en uttalad moral med ett väldefinierat mål – tydliga vänner och fiender, idéer om vad som är rätt och fel. Resultatet blir en (re)produktion av just den hopplöshet, individualisering, relativisering, handlingsförlamning och meningslöshet som man hävdar råder – och i slutändan därför nästan samma moralism (anklagande utan att erbjuda lösningar) som Brown själv angriper.

Även dikten som politisk uttrycksform kan anklagas för att vara alltför abstraherad från verkligheten den försöker förändra. Delvis just på grund av det är en text: det är inte en slump att postmodernismen har sitt kanske starkaste fäste inom litteraturvetenskapen. Men radikal motståndspoesi som Jönsons har ibland betraktats som ett bevis på konstens *relativa autonomi* från de ekonomiska betingelserna i ett samhälle, det vill säga en av de få punkter där antidiskursivt motstånd är möjligt. Detta är postmarxisten Louis Althusserns syn: konsten betingas av ekonomin bara “in the last instance”.⁸¹

Men utgör kamppoesi som skrivs för ett litet fåtal människor med “bildade” referensramar lika Jönsons verkligen ett motstånd mot rådande ideologi? I den tidigare kulturdebatten våren 2012 om huruvida kulturen “måste” vara vänster hävdades ibland motsatsen. Att det finns en sfär där kritik mot den ekonomiska makten snarare är *makthavande diskurs*: finkulturen. Finkultur och ekonomi kan ses som två eviga slagskämpar, då finkulturens huvudsakliga mål inte är vinst utan andra värden.⁸² Ur det perspektivet är Jönson mer klasskämpe på sin arbetsplats än i sina skrifter – i kulturen har han redan vunnit. Dikten är alltså relativt “politiskt korrekt”. Debatten som följde på dikten bör kanske inte ses som representativ för den radikala vänstern, men å andra sidan var den ett gott exempel på ett av de få ställen där den radikala vänstern fortfarande kan uttrycka sig. Brown resonerar om hur subversiv konst med ressentimentets politik blir subventionerad, och att dikten lästes upp på Dramaten är väl talande. Att JL blev förbannad på dikten gav den mer uppmärksamhet, gjorde den lite mer subversiv. Jönson fick genom sin uppläsning på Dramaten precis ett sådant eko som kan göra poesi praktiskt politisk. Det finns en viss ironi i detta: att JL:s *liberala* ressentiment lösgjorde dikten från sin politiskt neutraliserade arena, som alltså byggts på resentment. Diktens ämne diskuterades både ytligt och på djupet; debatten började till och med beröra radikalismen, radikal poesi och radikal debatt *i sig* – historia och implikationer. (Inte heller kan man påstå att dikten

⁸¹ Peter Barry, *Beginning Theory: an introduction to literary and cultural theory*, Manchester University Press, 2002. 163.

⁸² Henrik Berggren, “Att handla med varor som inte bör säljas, *DN.se*, 2012-01-18. Hämtat från <http://www.dn.se/nyheter/henrik-berggren-att-handla-med-varor-som-inte-bor-saljas> 2013-04-04.

presenterade någon vision som inte togs upp. Den dystopiska nutid som berördes av dikten var den enda framtid som diskuterades.)

JL:s, ÅL:s och AJ:s bittra argument och otydliga positioneringar på olika sidor om den postmoderna väggen visade mer än allt annat att moralism är svårundvikligt i en debatt som handlar om existerande ojämlikhet. Frågan är om Browns resonemang om moralism ens kan användas meningsfullt, då hon inte avgränsar det tillräckligt. Utan tydliga gränser kan all kritik som är reaktioner på konkreta händelser definieras som moralism eller ressentiment. En upphöjd diskussion av sakfrågorna, tömd på indignation och negativa känslouttryck skulle helt enkelt bli väldigt svårt att förespråka. Varken diktjaget eller debattörerna sitter på en position där man kan bortse från ressentimentet och “ställa sig över” sina utsatta positioner. De har inte (tillräckligt med) makt.

En del av Browns analys går ut på att det kapitalistiska samhället fullkomligen sjuder av ressentiment. Hon radar upp en massa nutida, abstrakta anledningar till ressentimentet. Däremot säger hon mycket lite om tidigare tider. Min gissning är att om analysen utvidgats skulle hon finna att det hon kallar ressentiment historiskt nästintill alltid är den dominerande politiska kraften hos alla som inte har fullkomlig makt. Det är svårt att se hur vänstern skulle kunna nå makten genom att “låtsas” att förtrycket inte existerar för att hänge sig åt sina visioner. Kapitalismen omfattar hela världen.

Något av det mest problematiska i Browns ressentimentargument är att hon avstår från att diskutera gradskillnader. I både klasshatsdebatten och i dikten kunde man skönja olika grader av moralism, olika sorters ressentiment och olika nivåer av självdistans. Det går, åtminstone på ett teoretiskt plan, att föreställa sig att självdistans skulle främja konstruktivt tänkande. Det är Browns teori. Men någon sådan tendens återfinns varken i dikten eller debatten. De med mest självdistans (diktjaget och AJ) tenderar snarare att uttrycka de mest isolerade, ointresserade och cyniska positionerna. Hur ska vi annars förstå diktjagets användande av ord som “naturaliserad överlägsenhet” samtidigt som han talar om att sprida herpes till barn? Både dikten och debatten ger tvärtemot Brown vid handen att ju mer teoretiskt diskursivt böjd en person är, desto likgiltigare blir den inför annat än sin individuella affekt. Vi kan ställa upp detta lite förvånande samband som ett schema: diskursmedvetenhet -> relativism -> subjektivism -> egoism eller nihilism -> en egen sorts handlingsförlamad moralism. Schemat kan knappast gälla överallt, men kanske att det passar i de fall där diskursen blivit allsmäktig.

I postmodernisternas fall är orsaken till självdistansen nämligen avessentialiseringen av moralen. Hur ska AJ eller Brown kunna entusiasmera för moral utan en egen moralisk vision de tror

på? Varken Martin Luther King eller Mahatma Gandhi saknade revolutionär praktik. Den antimoralistiska syn som Brown förespråkar leder ingenvart utan en praktisk moral att tillämpa. Samtidigt vore det revisionism att hävda att Gandhi eller King var helt befriade från moralistisk argumentation. Hur vore det möjligt att bygga ett affirmativt projekt på förtryck, men utan ressentiment? På den här punkten är Brown extra otydlig. Faktum är att både King och Gandhi byggde upp sina rörelser med hjälp av reaktioner. Det moralistiska ressentimentet parades med en moraliskt visionär rörelse, liksom inom kvinnoemancipationen eller arbetarrörelsen.

Moralismen i sin vidaste bemärkelse tycks alltså vara nödvändig för debatt och utveckling. Men för att debatten ska bli konstruktiv måste också lösningarna diskuteras, inte bara problemen. Om vi istället för Browns lite svartvita bild av antingen moralism eller moral försöker se en *balans* av båda som nödvändigt så får både debatten och dikten ytterligare nyanser. Både diktjaget och AJ saknar moral – det de har är antingen cyniskt accepterande av sin roll och moralismen, eller moralistiskt, individualistiskt prat om moralism utan alternativ. (Diktjaget kanske söker en balans, men det är en smärtsam, mörk moral.) Av de undersökta debattörerna var det bara ÅL som ville lägga fram moraliska alternativ, men hennes moraliska vision hämmades av det förflutna. Så fort hon nämnde Lenin fick debattmotståndarna ett moralistiskt argument som överröstade alla andra. Men huvudproblemet med Lenin är inte att det ger motståndarsidan sådant kött på benen. Problemet är att knappast ens ÅL tror på leninism. Det vill säga: de enda exempel på moralisk vision som ÅL tog upp var visioner hon bara *delvis* trodde på, som behövde omformuleras och omdefinieras. Samtidigt har postmodernismens inflytande på marxismen gjort det svårt att hitta nya visionärer med konkreta mål och bestämda uppfattningar likt exemplet Lenin. Och kanske är det först när ett sådant modernt och trovärdigt alternativ finns som balansen mellan indignerad moralism och visionär moral kan hittas.

Det är svårt att se att en sådan vision skulle vara på väg. Men det är en tydlig trend att postmodernismens inflytande inom politiken ifrågasätts, kanske som ett resultat av dess landvinningar. Det ser vi inte minst genom att en mindre relativistisk syn får fotfäste, till exempel i Sverigedemokraternas kritik av mångkulturalismen, Folkpartiets hets mot "flumskolan", antifeminism, etcetera. I denna postmoderna backlash är som synes inte vänstern tongivande. Tvärtom är det rasisterna och sexisterna som mobiliserar, medan radikalvänstern fortfarande står kvar i en ambivalent postmodern-modern bubbla. Radikaliseringen sker överallt, men hos vänstern

är det i mångt och mycket en oorganiserad, postmodern form, som får uttryck i oartikulerade Occupyrörelser och indignation utan ideologi.⁸³

Att blanda postmoderna och moderna argument om strukturer är ett riskfyllt företag, åtminstone om man vill undvika att slå hål på sin egen argumentation. I slutändan hamnar man i ett läge där man antingen säger emot sig själv eller reproducerar status quo. AJ och ÅL representerade i debatten två olika synsätt på klass, men tycktes vara beroende av varandra – ÅL kom inte undan en långtgående socialkonstruktivism, medan AJ inte undgick ett visst socialt patos. I flera inlägg uttryckte de sitt stöd för varandra. Men både AJ och ÅL debatterade *imifrån* den kapitalistiska världsordningen och hade svårt att se någonting utanför. På så sätt hade debattens form ganska stor likhet med dess innehåll. När ÅL väl började antyda ett *utanför* fanns bara trasiga gamla storheter att ta upp.

Om kulturdebatten tidigare varit abstraherad från “verkligheten” har de postmoderna argumenten lett till en ännu högre abstraktionsnivå. AJ:s postmoderna argument kunde inte undgå subjektiviteten, relativismen, och därmed fick han svårt att avfärda individen som en ointressant diskussion utan att säga emot sig själv. ÅL däremot hade svårt att ena en individualiserad världsbild med ett strukturseende byggt på premisser som bytt skepnad under de senaste hundra åren. Samtidigt blir strukturseendet svårt att försvara med hjälp av dess tidigare propagerare, svårt att legitimera i en postmodern värld. Linderborg gjorde ett försök att skriva om historien (hon nyanserade angående Lenin, hon var inte apologetisk), utan att egentligen ha en vision. Hon hamnade alltså i en diskussion om att definiera det historiska korrekt utan att ha makt över nuet – utan att ens ha ett definierat anspråk på framtiden. Det var en diskussion hon omöjligen kunde vinna.

Mot dessa vänstertankar stod socialliberalismen med framtidstron säkert på sin sida. Både det postmoderna strukturseendet och det marxistiska fick därmed svårt att försvara sig mot ett individualistiskt-moralistiskt-essentialiserat perspektiv, och inte minst att bygga upp en motsatt vision. Men det är svårt att förespråka medvetenhet när man själv är ambivalent. En framtida radikal vänster måste kanske hitta ett alternativt perspektiv på strukturerna, det vill säga göra annorlunda strukturval än de rådande, för att komma ur denna postmoderna-moderna rävsax.

Ordet “val” framstår för mig som centralt. Den fria viljan må vara en illusion, men den övertygelsen är ingenting man kan bygga ett liv på. Det är med den fria viljan som med tingens

⁸³ Utöver Occupy Wall Street kan vi betrakta den spanska *indignados*-rörelsen som ett typexempel på sådan vrede utan bestämt syfte.

essens. Utan att bortse från den ödmjukhet och den eftertänksamhet som postmodernismen gett upphov till, behöver vänstern erkänna att det är omöjligt att tänka (och handla) utan att essentialisera, *välja försiktigt vad man essentialiserar*, essentialisera, erkänna att det oundvikligen är ett val⁸⁴ – och handla efter det. Det är ett val som *måste* göras. Och så byggs visioner.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Dikt

Johan Jönson, *Efter arbetsschema*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 2008.

Debatt

- AJ1. Anders Johansson, "Klasshatet har sina skäl: Det handlar inte om smaklöshet – det finns orsaker", *Aftonbladet*, 2012-05-15. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14828962.ab?service=print> 2013-04-02.
- AJ2. Anders Johansson, "DN & Griseknoen: Anders Johansson om kulturjournalistik som fastnat i högerdiket", *Aftonbladet*, 2012-05-25. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14877906.ab> 2013-05-02.
- JL1. Jens Liljestrand, "Leon Larsson: 'En avgrundeld som sargar och förtär. Samlade verk'", *DN.se*, publicerad på webben 2012-05-03. Hämtat från <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/leon-larsson-en-avgrundeld-som-sargar-och-fortar-samlade-verk> 2013-04-02.
- JL2. Jens Liljestrand, "Ska vi applådera hatet?", *DN.se*, 2012-05-10. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/jens-liljestrand-ska-vi-appladera-hatet> 2013-04-02.
- JL3. Radio: "Om klasshat och fantasyromanen Eld", *Nya vågen, SR*, 2012-05-15. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/46878?programid=3048> 2013-03-30.
- JL4. Jens Liljestrand, "Hatet krymper människan", *DN.se*, 2012-06-18. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/hatet-krymper-manniskan> 2013-04-02.
- ÅL1. Åsa Linderborg, "Klasshatarna på Dagens Nyheter: Medelålders män brer ut sig i tidningens kulturdel", *Aftonbladet*, 2012-05-06. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article14780263.ab> 2013-04-02.
- ÅL2. Åsa Linderborg, "Schack med Lenin – Åsa Linderborg svarar om klasshat, folkförakt och DN Kulturs problem med kulturradikalismen", *Aftonbladet*, 2012-05-18. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article14838836.ab> 2013-04-02.
- ÅL3. Åsa Linderborg: "Hur Lenin och Branting svek socialdemokratin: Åsa Linderborg svarar Olle Svenning om klasskampen", *Aftonbladet*, 2012-05-27. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article14883057.ab> 2013-04-02.

⁸⁴ Jag använder ordet val istället för "övertygelse" - då det till skillnad från modernitetens *stora berättelser* implicerar en tydligare misstro mot "absoluta sanningar".

ÅL4. Åsa Linderborg: "Förblindade av Lenin: DN-liberalerna har fastnat i ett ryskt pipskägg", *Aftonbladet*, 2012-06-04. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/kronikorer/linderborg/article14925054.ab> 2013-04-02.

Björn Wiman, "Björn Wiman: Kulturradikalismen är inte en manual för revolution", *DN.se*, 2012-05-22. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/kulturradikalismen-ar-inte-en-manual-for-revolution> 2013-04-09.

Johan Jönson, "Johan Jönson: Utnämningen av Tranströmer till "klassfiende" är uppdiktad", *DN.se*, 2012-06-20. Hämtat från <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/johan-jonson-utnamningen-av-transtromer-till-klassfiende-ar-uppdiktad> 2013-04-09.

Radio: "God morgon världen: krönika av Nina Björk", *SR*, 2012-05-31. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=438&artikel=5132108> 2013-04-03.)

Litteratur

Teori

Häftet för kritiska studier 200-201, Stockholm, 2012:

Göran Fredriksson, "Drabbad av Nietzsche, fångslad av Deleuze".

Jan Rehmann, "Deleuze och Foucault. Postmodern nyniezscheanism dekonstruerad".

Red. "Posttänkandet i vår tid".

Red. "Tummrullarna anfaller" [sic].

Timothy Brennan, "Agamben, Hardt och Negri. Imperiets nya kläder".

Wendy Brown, *Att vinna framtiden åter. Texter om Makt och frihet i senmoderniteten*, övers. Henrik Gundenäs, Atlas, Stockholm, 2008:

"Att hålla fast vid sin skada" (s. 33-70).

"Rättens paradoxer", (s. 71-96).

"Moralism som antipolitik" (s. 97-134).

"En fri feminism: revolution, sorg, politik" (s. 135-168).

"Nyliberalismen och den liberala demokratins slut" (s. 169-206).

"Intervju med Wendy Brown" (s. 207 och framåt).

(Översättningarna är ursprungligen gjorda av Leila Brännström, Sara Edenheim, Henrik Gundenäs, Anders Kalat och Annika Karlsson, med en slutlig omarbetning av Henrik Gundenäs.)

Étienne Balibar, "Klassism", i Étienne Balibar och Immanuel Wallerstein, *Ras, Nation, Klass*, Daidalos, 2002, övers. Sven-Erik Thorell.

Peter Barry, *Beginning Theory: an introduction to literary and cultural theory*, Manchester University Press, 2002.

Övrigt

Elisabeth Richter, "Mer pengar till universitetsforskning – men mindre till humaniora", *Lärarnas Nyheter*, 2011-04-07. Hämtat från <http://www.lararnasnyheter.se/hogskolan/2011/04/07/mer-pengar-universitetsforskning> 2013-03-30.

Fredrik Furtenbach, "Socialdemokraterna ändrar sig om rut-avdrag", *Ekot*, *SR*, 2011-10-03. Hämtat från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4726261> 2013-03-30.)

- Annika Rabe, ”Det litterära är politiskt”, *Ordfront magasin*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar%202008/Annina%20politisk%20litteratur%2012_08.aspx 2013-03-30.
- Erika Josefsson, ”Johan Jönson tar skiten in i finrummet”, *Arbetsbladet*, 2009-01-09. Hämtat från <http://arbetsbladet.se/kultur/litteratur/1.421717-johan-jonson-tar-skiten-in-i-finrummet?m=print> 2013-03-30.
- Okänd skribent, ”En fråga om klass”, *Dramaten*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.dramaten.se/Dramaten/och/En-fraga-om-klass/> 2013-03-29.
- Okänd skribent, ”Om förlaget”, *Albert Bonniers Förlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.albertbonniersforlag.se/Om-forlaget/> 2013-09-29.
- Okänd skribent, ”Johan Jönson”, *Albert Bonniers Förlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.albertbonniersforlag.se/Forfattare/Forfattarpresentation/?personId=19679> 2013-03-29.
- Lena Jordebo, ”Poeten som skyfflar skit”, *DN.se*. Publicerat 2008-12-05. Hämtat från <http://www.dn.se/dnbok/dnbok-hem/poeten-som-skyfflar-skit> 2013-09-29.
- Okänd skribent, ”Johan Jönson får Aftonbladets litteraturpris 2008”, *Aftonbladet*, 2008-11-20. Hämtat från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article11570808.ab> 2013-03-29.
- Okänd skribent, ”Nomineringar till Nordiska rådets litteraturpris 2009”, *norden.org*, 2008-12-01. Hämtat från <http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/nomineringar-till-nordiska-raadets-litteraturpris-2009> 2013-03-29.
- Okänd skribent, ”Stipendier”, *Albert Bonniers Förlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.albertbonniersforlag.se/Om-forlaget/Stipendier/> 2013-03-29.
- Okänd skribent, ”Johan Jönson får Eyvind Johnson-priset”, *nsd.se*, 2012-05-08. Hämtat från <http://www.nsd.se/kultur/artikel.aspx?ArticleId=6893002> 2013-03-29.
- Okänd skribent, ”Åsa Linderborg”, *FORUM bokförlag*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.forum.se/Bokforlaget-Forum-Forfattare/Forfattarpresentationssida/?personId=19701> 2013-04-02.
- Henrik Berggren, ”Att handla med varor som inte bör säljas”, *DN.se*, 2012-01-18. Hämtat från <http://www.dn.se/nyheter/henrik-berggren-att-handla-med-varor-som-inte-bor-saljas> 2013-04-04.
- Håkan Bengtsson, ”Klasshatet är ett stickspår”, *Arena*, 2012-05-25. Hämtat från <http://www.dagensarena.se/opinion/klasshatet-ar-ett-stickspar/> 2013-04-03.
- Göran Jacobsson, ”Här ökar medlemstalen”, *Arbetet*, 2012-09-14. Hämtat från <http://arbetet.se/2012/09/14/har-okar-medlemstalen/> 2013-03-30.
- Okänd skribent, ”Ny biträdande kulturchef”, *Expressen*, 2012-12-03. Hämtat från <http://www.expressen.se/kultur/ny-bitradande-kulturchef/?print=true> 2013-03-31.